

0.5.2020, Tulevaisuuden Suomi 2017
Ritva 1550

Timo Nurmi

YRITTÄJYYDEN EDISTÄMINEN:

YRITTÄJYYDEN UUSI KUVA 2020 VÄLIRAPORTTI

ADISA, JEANNI, KRISTA, SIANI, VILLE, MIKO, TANJA
0.5.2020, Tulevaisuuden Suomi 2017

TURUN KAUPPAKORKEAKOULU
Turku School of Economics and Business Administration
TULEVAISUUDEN TUTKIMUSKESKUS

turun®seutu

TUTU-JULKAISU 2/2003

Yrittäjyyden edistäminen: Yrittäjyyden uusi kuva 2020 väliraportti

Timo Nurmi

Projektipäällikkö, KTM
Tulevaisuuden tutkimuskeskus, Turun kauppakorkeakoulu
Rehtorinpellonkatu 3, 20500 Turku
Puh. (02) 481 4614, 050 562 4829
Fax (02) 481 4630
Sähköposti: timo.nurmi@tukkk.fi

© Timo Nurmi & Tulevaisuuden tutkimuskeskus, Turun kauppakorkeakoulu & Turun Seudun
Kehittämiskeskus TAD Centre

ISBN 951-564-092-X

UDK 658.11

TULEVAISUUDEN TUTKIMUSKESKUS

Turun kauppakorkeakoulu

Rehtorinpellonkatu 3
20500 Turku

Puhelin (02) 481 4530
Fax (02) 481 4630
Sähköposti etunimi.sukunimi@tukkk.fi
Internet <http://www.tukkk.fi/tutu>

SISÄLLYSLUETTELO

1. TYÖN MERKITYS	4
2. YRITTÄJYYDEN MÄÄRITTELYÄ JA EVOLUUTIO	6
3. YRITTÄJYYTEEN VAIKUTTAVAT TULEVAISUUDEN MEGATRENDIT	9
4. RIITTÄÄKÖ SUOMESSA JA TURUN SEUTUKUNNASSA INTOA YRITTÄÄ?	12
5. YRITTÄJYYDEN UUSI KUVA 2020 -KATTOHANKKEEN ESITTELY	16
6. YRITTÄJYYDEN UUSI KUVA 2020 -HANKKEEN ORGANISOINTI JA HALLINNOINTI	19
7. HANKKEEN TOTEUTUS	20
8. PIDETTYT TILAISUUDET	21
9. YRITTÄJYYDEN UUSI KUVA 2020 –HANKKEEN 1. VAIHEEN TUOTOKSIA	24
9.1. Minkälaista yrittäjyyskasvatusta ja koulutusta tarvitaan?	24
9.2. Käsityksiä ja kokemuksia yrittäjän arjesta	25
9.3. Ympäristön suhtautuminen yrittäjyyteen	27
9.4. Palkkatyö vai yrittäjyys?	28
9.5. Yrittäjyyden vaikeudet	31
9.6. Yrittäjyyden vauhdittaminen	33
9.7. Kansalaisten työn ja yrittäjyyden toivottavaa tulevaisuuskuvaa 2020	34
10. TUTKIJAN JOHTOPÄÄTÖKSIÄ SEKÄ IDEOITA YRITTÄJYYDEN AKTIVOIMISEKSI TURUN SEUTUKUNNASSA	40
LÄHDELUETTELO	44

1. TYÖN MERKITYS

Suomessa on perinteisesti arvostettu työtä protestanttisen etiikan mukaisesti. Uskonpuhdistuksen myötä työstä tuli kutsumus ja velvollisuus ja rikkaudesta yleinen tavoite, jota mitattiin materian runsaudella. Työstä tuli samalla tie vaurauteen. **Työ on ollut perheen ohella suomalaisten arvojen kärkipäässä useissa tutkimuksissa.** Varsinkin sotien jälkeisen Suomen jälleenrakentanut sukupolvi arvostaa työntekoa ja yritteliäisyyttä korkealle. Ahkeruudesta, sisusta ja sitkeydestä on tullut suomalaisten perushyve. Työtä ei tehdä pelkästään palkasta, eikä palkan vuoksi, vaan se koetaan sisäisenä velvoitteena. Omaa työtä pidetään tärkeänä ja se halutaan tehdä kunnolla.

Työllä on suuri taloudellinen merkitys sekä yhteiskunnan talouden perustana että yksilön ja perheen toimeentulolähteenä. Ilman työtä ei ole hyvinvointia. Työhön liittyy, yksilön kannalta, toimeentulon lisäksi sosiaalinen aspekti sillä työn kautta ihmisen sosiaalinen identiteetti kehittyy ja hän oppii yhteiskunnan arvot, normit ja symbolit. Yksilön sosiaalinen asema ja yhteiskunnallinen arvostus määräytyvät niin ikään

hänen ammattinsa ja työsuorituksen mukaan. Työ on myös tärkeä **oppimisympäristö, innovaatioiden ja uuden luomisen edellytys** sekä ammatillisten roolien ja tieteellis-teknisen kulttuurin välittäjä.

Työn merkitys itseisarvona on kuitenkin selvästi heikentynyt useiden tutkimusten mukaan. Tutkimusten mukaan työssä on arvoa mutta se ei enää ole itseisarvo kuten aiemmin. Työ on saanut selvästi välineellisen arvon elämänlaadun ja elintason kohottajana. Aiemmin arvostettujen työn jatkuvuuden, turvallisuuden ja palkan sijasta ovat työssä korostuneet uudet piirteet kuten haastavuus, vaihtelevuus ja itseohjautuvuus.

Nykyinen hyvinvointimme Suomessa, kaikkine hyvine ominaisuuksineen, ei ole ollut omiaan edistämään suomalaista yrittäjyyttä ja yrityskulttuuria, sillä hyvinvointiyhteiskunnassa voi tulla toimeen ilman yrittäjyyteenkin liitettäviä ominaisuuksia kuten aktiivisuutta, itseohjautuvuutta ja omaehtoisuutta. Ilmeisesti suomalaista työn tekemisen kulttuuria on perinteisesti, jo tsaarin ajoista lähtien, leimannut totteleminen, asioiden tekeminen käskyjen mukaan, kontrolli, suunnittelu ja riskien karttaminen toisin sanoen suunnittelu- ja säätelytalous.

Edelleen palkkatyö suurissa yrityksissä ja yksiköissä ei enää ole esimerkiksi ammattiin valmistuneille itsestänselvyyttä. **Voidaan sanoa, että vakituiset työsuhteet ovat harvinaistu-**

massa ja työt ovat yhä useammin projektiluonteisia tai erilaisia hankkeita. Itsensä työlistäminen ja pienyrittäjyys nähdään yhtenä sopeuttavana ratkaisuna näihin muutoksiin.

2. YRITTÄJYYDEN MÄÄRITTELYÄ JA EVOLUUTIO

Yrittäjyyden käsitteitä on tutkittu ja määritelty eri näkökulmista monin tavoin. Lisäksi käsitys yrittäjyydestä on vaihdellut sen mukaan, miten yrittäjyyttä ja yrittäjiä on arvostettu yhteiskunnassa tai minkälaisin arvolutauksin yrittäjyyttä ylipäätään on tarkasteltu. Erään suomalaisten yrittäjyysmielikuvia ja -asenteita selvittäneen väitöskirjatutkimuksen (Hyrsky 2002) valossa toisessa ääripäässä yrittäjä nähdään lähes messiaanisenä koko yhteiskunnan suunnan näyttäjänä ja kehittäjänä. Toisen ääripään asenteissa yrittäjä on ahdistavaa arkea puurtava masokisti tai jatkuvasti kaikesta valittava puolihuijari.

Tutkimuksen mukaan yrittäjyys on kuitenkin hyvin arvostettua sekä kannustettua ja tyypillinen suomalainen yrittäjä on edelleen enemmän jalat maassa ja vakiintuneella tavalla toimiva perhe- ja elämäntapayrittäjä kuin korkeasti koulutettu dynaaminen riskinottaja.

Mutta mitä yrittäjyydellä sitten tarkoitetaan? Ranskan kielen sana **entreprendre** merkitsee tehdä jotain, ryhtyä johonkin sekä ottaa vastuuta. Sana **entrepreneur** (engl./latina) merkitsee yrittäjyyttä ja sitä, joka menee eteenpäin ja ottaa aloitteen. **Entrepreneurship** (am.) liitetään usein yksilön ominaisuuksiin, kuten aloitteellisuuteen, luovuuteen, innostukseen, korkeaan suoritusbisävaatioon, kilpailuhenkisyyteen, kekseliäisyyteen ja haluun ottaa riskejä.

Suomen kielessä yrittäjyyden ja yrittäjän kantasana on verbi yrittää, joka tarkoittaa johonkin pyrkimistä ja jonkin päämäärän tai tuloksen tavoittelemista toiminnalla, käytöksellä tai muulla tekemisellä. Toisaalta yrittää-verbi merkitsee ahkerointia ja ponnistelua, joka on luonteeltaan taloudellista toimintaa. **Yritteliäisyys**-sana viittaa aloitekykyyn, ahkeruuteen, tarmokkuuteen, toimekkuuteen ja puuhakkuuteen. **Suomen kielessä sanat yrittäjyys ja yrittäjä** viittaavat pelkästään henkilön harjoittamaan liiketoimintaan.

Yrittäjyys voidaan nähdä seuraavana tulolausekkeena: valmius (kyky)*bisävaatio (halu)*uskallus. Valmius liittyy siihen, mitä yksilö osaa tehdä, ja sen taso riippuu henkilön kypsyystasosta, kokemuksista, tiedosta ja taidosta. Bisävaatio määrää, mitä yksilö haluaa tehdä ja miten vireästi hän toimii ja mihin hänen mielenkiintonsa suuntautuu. Uskalluksessa on kyse siitä, mitä yksilö uskaltaa tehdä, miten hänellä on rohkeutta ottaa riskejä ja käyttää kykyjään. Tärkeää on huomata, että tulolausekkeen jonkin tekijän – valmiuden, bisävaation tai uskalluksen – puuttuessa, koko tulos eli yrittäjyys on nolla ts. yrittäjyyttä ei siis kyseisellä henkilöllä esiinny.

Määrittelyistä riippumatta yrittäjyys on säilynyt olemukseltaan samanlaisena vuosisadasta toiseen. Se on uusien työn ja omistamisen muotojen kuvaaja ja sen keskeinen perusta on inhimillinen toiminta. Yrittäjyys nousee murroksien aikoina merkitykselliseksi, kun olosuhteet muuttuvat arvaamattomiksi ja ennustamattomiksi. Tällaisissa tilanteissa yrittäjyys on nostettu menneen, staattisen ja hierarkkisen toimintatavan murtajaksi ja uusien toiminnan mallien kuvaajaksi.

Sääty-yhteiskunnan sekä ammattikuntajärjestelmän aikaiset kyläsepät, suutarit, räätälit, kieverinpitäjät ja muut käsityöläiset sekä talonpojat olivat yrittäjiä vaikka eivät ehkä koko sa-

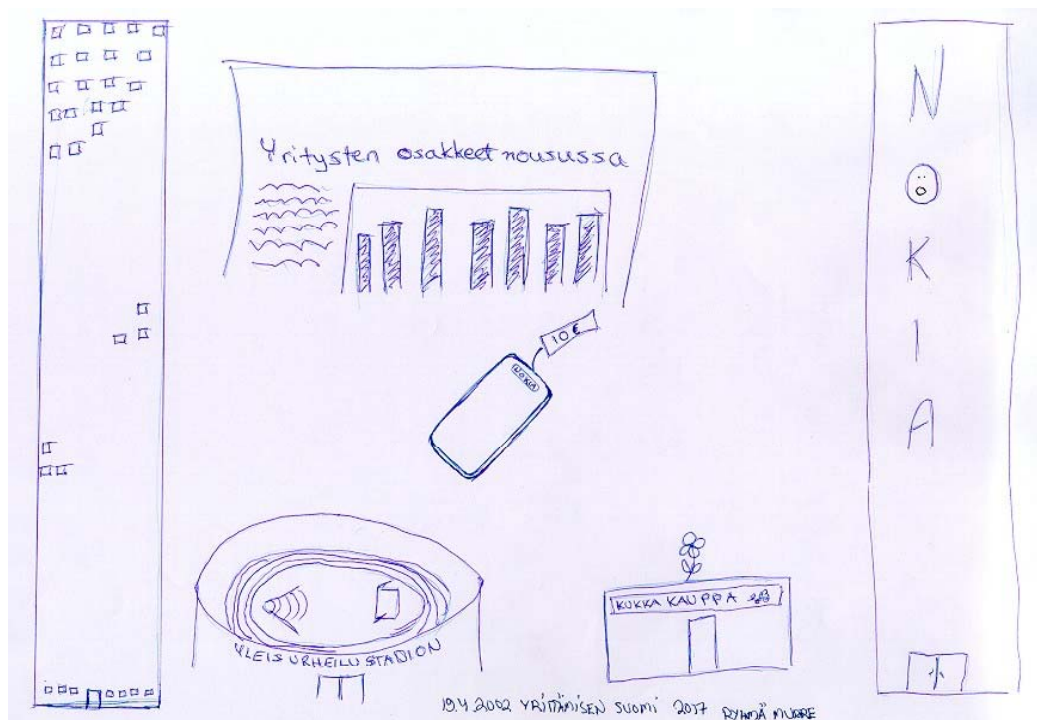
naa tunteneetkaan. Elämään kuuluivat luontevasti työ ja perhe ja samalla, kun perheen elanto hankittiin yrittäjyydellä, omat lapset kasvoivat kiinni työhön ja yritystoiminnan jatkamiseen.

Toisaalta 500-1700 -luvuilla vallinnut syntymään perustuva **feodaalijärjestelmä- ja ammattikuntalaitosyhteiskunta** säätelivät ihmisten elämää. Elämä oli paikallaan pysyvää, hierarkkista ja sosiaaliseen asemaan perustuvaa, joka antoi ihmisille etukäteen määrätyn ja varman tulevaisuuden.

Tästä maaperästä nousivat **valistuksen ajan aatteet**, tasa-arvon ja demokratian vaatteet. Ihmiset halusivat kyseenalaistaa ja murtaa vallinneen yhteiskuntajärjestyksen sekä pyrittiin luomaan uutta yhteiskuntaa, jonka rakentajia olivat tasavertaiset yksilöt. Syntymään perustuvan aseman sijasta ihmisille haluttiin luoda mahdollisuus omalla toiminnallaan vaikuttaa elämänsä kulkuun. Tuolloin yrittäjyys nousi vastavoimaksi vanhalle feodaaliyhteiskunnalle ja sen toimintatavoille.

Feodalismin murtumisen jälkeen alkoi voimakas ja nopea teollistuminen, joka merenkulun mahdollistaman markkinoiden laajenemisen myötä loi perustan tehokkaalle massatuotantoon perustuville suuryrityksille.

Teollinen vallankumous muutti yrittäjyyden. Yrittämisen pääpaino oli siinä miten yritys toimii ja kasvaa tehokkaammin. Ihminen muuttui koneeksi ja järjestelmän osaksi sekä samankaltaistui toistensa kanssa. Suomessakin vuosikymmeniin vain palkkatyö tehtaassa tai peräti tehtaan konttorissa oli kunnollista, arvostettua työtä. Yrittäjä oli yhtä kuin tehtaan patruuna, joka tosin antoi leivän työntekijän perheelle, mutta jota silti sopi selän takana haukkua riistäjäksi. Varsinainen yrittäjyys katosi ja piiloutui pienyrityksiin, jotka jäivät omanlaisena toimintaympäristönä lähinnä markkina-aukkojen paikkaajaksi.

Sotien jälkeiselle ajalle leimaa antava **taloudellinen kasvu ja yltäkyläisyys alkoivat 1970-80 -luvuilla kääntyä epävarmuudeksi**. Tässä murroksessa yhä monimutkaistuva ja polari-soituva, arvaamaton ympäristö, tuottavuuden ja kansantuotteen kasvun kääntyminen laskuun nostivat jälleen yrittäjyyden selviytymisen malliksi. Tässä ns. **postmodernissa murroksessa** yrittäjyys siirtyi organisaatioon ja rakentui kolme erilaista yrittäjyyden muotoa: 1. ulkoinen yrittäjyys, jonka tunnusmerkkinä on oma itsenäinen yritys ja yrittäjä on yrityksensä omistaja sekä johtaja, 2. sisäinen yrittäjyys, joka viittaa työyhteisön/organisaation yrittäjämäiseen toimintatapaan sekä 3. omaehtoinen yrittäjyys, jonka merkitys liittyy yksilön omaan kehityskertomukseen, hänen käyttäytymiseensä, asenteihinsa ja tapaansa toimia.

3. YRITTÄJYYTEEN VAIKUTTAVAT TULEVAISUUDEN MEGATRENDIT

Tämän päivän tietoyhteiskunta edustaa ns. myöhäisteollista tai postmodernia murros-vaihetta, joka on kahden vakaan kehityskauden, teollisen yhteiskunnan sekä yhä selkeämmin palveluvaltaiseksi muuttuvan verkostomaisen yhteiskunnan välillä. Yrittäjyyttä aletaan mieltää yksilön ja organisaation oppimisena. Tämä aika korostaa muutosta sekä pyrkimystä sen hallintaan ja toimintojen palveluistumista ympäristössä, jossa yksilö ja kollektiivi ovat tasavertaisina toimijoina ja oppijoina. Ihminen nähdään luonnosta, itsestään ja muista vastuullisena, tuntevana ja sosiaalisen olentona. Koko ajan myös tapahtuu asennemuutosta määrällisestä kasvuajattelusta laadulliseen, sisältöä ja siihen liittyviä palveluja korostavaan ajatteluun.

Siinä missä teollinen yhteiskunta oli rationaalinen ja 'tuotti enemmän', myöhäisteollinen murrosaika pyrkii tuottamaan 'enemmän ja parempaa vähemmästä'. Aikanaan parinkymmenen vuoden päästä vakiintuva palveluvaltainen verkostoyhteiskunta edustaa jälkiteollista rationaalisuutta ja pyrkii tuottamaan 'enemmän toisenlaista ja toisella tavalla'. Tähän suuntaan ollaan jo menossa, kuten seuraavat kirjallisuudessa ja medioissa esiintyvät megatrendit - kehityksen suuret aallot - osoittavat.

Verkostonousu: Yritysten toimintojen verkostoituminen lisääntyy koko ajan. Sähköinen kauppa, rahoitus-, hallinto- ja asiantuntijapalveluiden hoitaminen verkkojen kautta lisääntyy. Kehityksen myötä nykypäivän fyysiset markkinapaikat korvautuvat vähitellen tulevaisuuden virtuaalisilla markkina-avaruuksilla. Verkkomaailmasta löytyy paitsi kaupallisia virtuaaliyrityksiä, myös erilaisia keskustelufoorumia, ihmissuhdeyhteisöjä, kriisi- ja fantasiayhteisöjä. Virtuaalisesti toimivalla yrityksellä ei ole omia tehtaita, varastoja, eikä juuri konttoritoimintoja. Pääkonttorit ja monet muutkin yrityksen fyysiset symbolit häviävät. Puhdas virtuaaliyrittäjä omistaa ehkä vain tuotemerkin, kuten esimerkiksi Benetton. Verkostot ovat avoimia ja luottamukseen perustuvia väljiä yhteisöjä/yhteenliittymiä, joille on ominaista reaaliaikaisuus ja nopea päätöksenteko.

Globalisoituminen: Asenteet, elämäntavat, kulutustottumukset, markkinat, tieto, teknologiat, tuotantoprosessit, rahatalous, politiikka ja hallinto, lähes kaikki globalisoituvat. Globalisoituminen, markkinoiden avautuminen ja yhä lisääntyvä keskinäinen riippuvuus niin markkinoilla, kuin eri maiden välisessä taloudessa, politiikassa ja kulttuurissa sekä kiristynyt kilpailu on huomioitava yrityksen toiminnassa. Globalisaatio merkitsee myös ympäristöongelmien globalisoitumista kuten

ilmastomuutosta, otsonikatoa sekä biodiversiteetin kaventumista.

Kestävä kehitys: Yhteiskuntamme edellyttää yrityksiltä ja muilta toimijoilta yhä enenevässä määrin ekologisesti, taloudellisesti, sosiaalisesti ja kulttuurisesti kestäväää kehitystä, ts. ekologiapailukykyä, joka asettaa vaatimuksia energiaosaamiselle ja ympäristöpääoman kehittämiseksi, mutta toisaalta luo myös uusia markkinoita innovatiivisille yrityksille.

Immaterialisaatio: Osaamispääoman (intellectual capital) merkitys yrityksissä muodostuu yhä keskeisemmäksi. Puhutaan siirtymästä aineellisesta aineettomaan omaisuuteen eli immaterialisaatiosta. Arvioidaan, että suurimmassa osassa tämän päivän yrityksiä intellektuaalisen pääoman arvo on moninkertainen suhteessa fyysiseen ja rahalliseen pääomaan. Yrityksen toiminnalliset arvot ovat yhä keskeisempiä, eikä tuloksen tuottaminen ole enää yrityksen keskeisin arvo. Niin ikä työ on murroksessa. Se pirstoutuu ja ohjautuu JOT-periaatteella (oikea osaaminen oikeassa paikassa oikeaan aikaan).

Väestön ikääntyminen: Maailmalla, varsinkin kehitysmaissa, globaali trendi on väestön nuorentuminen, mutta Euroopan ja Suomen trendinä on väestön harmaantuminen. Suurten ikäluokkien eläkkeelle lähtö voi synnyttää merkittäviä työvoimakapeikkoja. Strateginen kysymys onkin, miten poistumat paikataan. Jollakin toimialalla vierastyövoiman kouluttaminen voi muodostua hyvin merkittäväksi haasteeksi tulevaisuudessa. Toisaalta tarvitaan vielä lisää asennemuutosta, jotta hyväksymme vieraista kulttuureista tulevat ihmiset keskuuteemme.

Väestön ikääntymisen seurauksena henkilö- ja hyvinvointipalveluiden tarpeen nopea kasvu alkaa kymmenen vuoden kuluessa. Hyvinvointipalvelut ovat iso toimiala, jonka tuottamisesta vastaa suurelta osin julkinen sektori. Näiden palveluiden tuottamiseen on tärkeää löytää tehokas työnjako julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin kesken.

Innovaatiot ja teknologian kehitys: Innovaatiot ja teknologia ovat tärkeä kasvun perusta. Innovatiivinen toimintaympäristö edellyttää ensinnäkin muutamien isojen korkean teknologian yritysten, yliopistojen, korkeakoulujen, ammattikorkeakoulujen ja muiden oppilaitosten läsnäoloa toimintaympäristössä. Tämän lisäksi tarvitaan yrittäjäyhteisöä, joka uskaltaa ennakkoluulottomasti kehittää innovaatiotoimintaa ja jotka ymmärtävät myös, että epäonnistumiset kuuluvat innovaatiotoiminnan peruspiirteisiin. Tottakai tarvitaan myös rahoitusyhtiöitä sekä ns. business-enkeleitä, jotka auttavat aloittavia yrityksiä liiketoiminnan käynnistämisessä ja suunnittelussa.

Informaatioteknologian ratkaisut ja sisällöt kehittyvät ripeästi. Lääke-, bio- sekä elintarviketeknologian aloilla tehdään jatkuvasti uusia innovaatioita. Funktionaaliset elintarvikkeet valtaavat markkinoita ja geeniteknologiaa ja –manipulaatiota käytetään ensin kasvien ja eläinten tautien hoidossa, myöhemmin ehkä myös ihmisten. Tähän liittyy valtavia eettisiä ongelmia, jotka tulee ensin tunnistaa ja prosessoida. Näille alueille syntyy kovalla vauhdilla uusia yrityksiä.

Muun teknisen kehityksen myötä yritysten automaatio etenee edelleen. Toisteiset ihmistyövoimalla tehtävät työvaiheet vähenevät ja robotit hoitavat nämä tehtävät. Ihmisten aistit automatisoidaan, niin että elektroniset laitteet voivat kuulla, nähdä, haistaa, maistaa tai tuntea, ja voivat hoitaa ihmisten puolesta erilaisia toistuvia tehtäviä kuten esimerkiksi elintarvikkeiden tuoreusvalvonta. Edelleen ihmiset voivat tilata pikaravintoloissa annoksensa robotilta, joka myös valmistaa annoksen.

Fyysisistä elämystuotteisiin: Seuraavaksi kaupallistetaan tunteet. Yrityksille ei enää riitä valmistaa käyttökelpoisia tuotteita, vaan lisäarvoa täytyy hakea sisällyttämällä niihin elämysosuutta, tarinoita, legendoja, mielikuvitusta, tunteita ja unelmia.

Omistamisesta pääsyoikeuteen: Hallinta- ja pääsyoikeus valtaavat alaa omistamiselta. Tuottajat ulkoistavat toimintojaan. Vuokraus ja liisaaminen ovat tätä päivää. Tulevaisuudessa myydään esimerkiksi liikennetratkaisuja, eikä autoja.

Glokalisaatio: Yritysten toiminnassa korostuu glokalisaatio, toisin sanoen globalisaatio ja paikallisuus kietoutuvat yhteen. Esimerkiksi paikalliset käsityö- ja hyvinvointipalveluyritykset voivat toimia sekä hyvinkin paikallisilla markkinoilla että samalla myös globaalisesti markkinoida tuotteitaan tai palveluitaan verkkoympäristössä. Samalla tavalla tietyn alueen tai seutukunnan menestyminen voi tukeutua sekä paikallisuuteen että globaalisuuteen.

Edellä kuvatut kehityskulut tulevat varmasti vaikuttamaan yrittäjyyteen. Se missä määrin, jää nähtäväksi. Yhtä kaikki, yrittäjyys on historiansa saatossa mitä erilaisimmissa ympäristöissä, yhä uudelleen jäsentynyt, muotoutunut ja tuottanut tehtävänsä kulloinkin oman aikakautensa tarpeiden ja tapahtumien kautta.

4. RIITTÄÄKÖ SUOMESSA JA TURUN SEUTUKUNNASSA INTOA YRITTÄÄ?

Suomessa yrittäjyyteen on edelleen enemmänkin työntöä kuin imua. Esimerkiksi hyvin koulutetut ihmiset arvostavat enemmän palkkatyön tarjoamia haasteita sekä taloudellisia ja uralla etenemisen mahdollisuuksia epävarmaa yrittäjyyttä. **Uutta innovatiivista yritystoimintaa varmasti syntyy, jos sille on olemassa reaaliset edellytykset** ts. kovat asiat (verotus, lainsäädäntö) ovat joustavia ja yrittäjyyttä tukevia.

Keski-Euroopan yrittäjäperinteessä yritystoiminta siirtyy sukupolvelta toiselle; seuraava sukupolvi kasvaa yrittäjyyteen ihan niin kuin huomaamattaan. Meillä Suomessa ei ole juurikaan tällaista yrittäjyyden perinnettä. Meillä pitää varta vasten ryhtyä yrittäjäksi, jolloin korostetaan mm. riskinottohalukkuutta ja yrittäjäominaisuuksia.

Yhtä kaikki, miksi näitä arkipäivän sankareita on Suomessa sitten niin harvassa? Yhtenä vastauksena voidaan esittää seuraava kysymys: Miksi yrittäjän pitäisi tehdä yhteiskunnan hyväksi uroteko, hylätä turvaverkko ja ottaa vastuu muidenkin työllistämisestä ja taloudesta riskeeraamalla omat ja perheensä ruokarahat ja asunto? Riskinottajaksi ei synnytä vaan kasvetaan. Tässä kouluilla on iso rooli ja koulujenkin pitäisi myös joka asteella herätä yrittäjyyskasvatukseen. Edelleen tarvitaan mielikuvia muuttavia roolimalleja sekä yrittäjäikoneita, esim. pienistä korkean teknologian sektorin yrittäjäjoukosta jotta yrittäjyys muiden toimien ohella lähtisi virkistymään.

Yrittäjyyden tulevaisuudennäkymät ovat Suomessa huolestuttavia mm. seuraavistakin syistä johtuen:

- **Suuret ikäluokat lähtevät eläkkeelle** lähivuosina – huolestuttavan pienellä osalla yrittäjistä on yritykselleen jatkaja.
- **Yrittäjäkunta on vanhenemassa.** Vuonna 1990 eniten yrittäjiä oli nelikymppisissä ja vuonna 1999 viisikymppisissä ikäluokissa.
- 1990-luvun aikana, **laman seurauksena, hävisi Suomesta noin 35000 yritystä**, ja näille konkurssiin menneillä yrittäjillä on luottotietomerkintöjä, jolloin heille on vaikeaa ryhtyä enää yrittäjiksi (=velkavankeus).
- **Suomessa on yrityksiä liian vähän.** Teollisuuden työnantajien (TT) mukaan Suomessa päästäisiin muiden läntisten teollisuusmaiden tasolle, jos maassa olisi vähintään **50 tuhatta yritystä enemmän.**
- Ainoastaan **joka viides uusista yrityksistä selviää** kriittisen vaiheen eli ensimmäisten kolmen vuoden yli (kuoleman laakso).
- Globaalissa taloudessa on olemassa aina myös pelkoa (näyttöäkin) isojen yritysten **pääkonttorien ’ulosliputtamisesta’.** Miten silloin käy esimerkiksi pienille alihankkijoille ym. toimittajille?

Nuorissa on tulevaisuus – sanotaan. **Nuorten yrittäjyyden näkymistä** voidaan yleisesti todeta, että nuoret arvostavat yrittäjyyttä, mutta siihen ei haluta ryhtyä itse. Yrittäminen ei kiinnosta nuoria perinteisillä aloilla kuten esimerkiksi rakentamisen alalla, mutta IT –ala kiinnostaa

vielä. Nuoret pelkäävät epäonnistuvansa yrittämisessä, jolloin epäonnistumisen seurauksena talot ja tavarat menevät, tulee luottotietomerkintöjä, eikä henkilö saa enää toista mahdollisuutta ryhtyä yrittäjäksi. Tarvittavaa alkurahoitusta on myös vaikea saada sillä usein samaan aikaan nuoret perustavat myös perheen ja hankkivat asunnon, johon ottavat lainaa. Riskien osalta voidaan todeta, että riskejä otetaan extremelajeissa, mutta ei yrittäjyydessä! Miksi näin? Onko extremelajien riskit hallittavia, mutta yrittäjyyden eivät?

Suomi kuuluu jälkiteollisiin maihin, joissa yli puolet työvoimasta on palvelualoilla, eikä enää varsinaisessa tavarantuotannossa. Suomessa työvoimasta 60 % työskentelee palvelualoilla, 30 % teollisuudessa ja rakennusalailla ja vain 10 % maa- ja metsätaloudessa. Yksisyys palvelualojen kasvuun on ollut teollisuusyritysten toiminnassa tapahtunut muutos. Aiemmin teollisuus huolehti itse kaikista tarpeistaan, mutta nyt se ostaa toimialaansa kuulumattomat palvelut niihin erikoistuneilta yrityksiltä. Teollisuusyrityksistä on siirtynyt näin ollen toimintoja ja työpaikkoja muille aloille. Myös automatisointi on vähentänyt teollisuuden työvoiman tarvetta.

Kasvuyritysten kilpailukyvyyn odotetaan Suomessa pitkälti kehittyvän vahvojen klustereiden varassa. Suurimmat kasvuodotukset ovat tele-, ympäristö- ja hyvinvointialoilla. Telekommunikaatioklusterin uskotaan kasvavan vuoteen 2010 mennessä 15 % vuodessa ja hyvinvointi- ja ympäristöklusterin 10 % vuodessa.

Vaikka **yrittäjien sekä avustavien perheenjäsenten** määrä on laskenut 1950-luvulta 2000-luvun alkuun tultaessa dramaattisesti yli 800 000 tuhannesta noin 320 000 tuhanteen (2000), on **heidän roolinsa työllisyyden kannalta merkittävä**. Samaan aikaan julkinen sektori on kasvanut ja vahvistanut rakenteitaan. Vaikuttaa siltä, että yhteiskunnan päätöksentekoa ovat ohjailleet julkisen sektorin ja suuryritysten tarpeet.

Vuonna 1999 **Suomen pk-yritykset työllistivät** 765 000 henkilöä, kun vastaavasti suuryrityksissä (henkilöstön määrä 500-) työskenteli 503 000 henkilöä. Vuonna 2000 Suomessa oli runsas 222 000 yritystä, joista pk-yritykset edustivat noin 99,7 %. **Varsinais-Suomessa** oli vuonna 1999 yhteensä noin 22 000 yritystä ja Turun seutukunnassa noin 13.800. **Turun seutukunnan** yrityskannan nettolisäys vuonna 2000 oli 876 yritystä (rekisteröidyt 1440 ja lopettaneet 564). Patentti- ja Rekisterihallituksen tietojen mukaan vuonna 2001 Turun seutukunnassa perustettiin 1185 yritystä, ja kun samana ajanjaksona lopetti 453 yritystä, oli yritysten nettolisäys 732 yritystä.

Kansakuntien yrittäjyyspotentiaalista vuosittain tehtävän eri maiden välisten **GEM Global Entrepreneurship Monitor –vertailututkimusten** tulokset ja toimenpidesuosituksukset osoittavat selkeästi yrittäjyyden tärkeän merkityksen talouskasvulle ja hyvinvoinnille. Tutkimusten mukaan yrittäjyysaktiivisuuden taso kuitenkin vaihtelee merkittävästi eri maiden välillä.

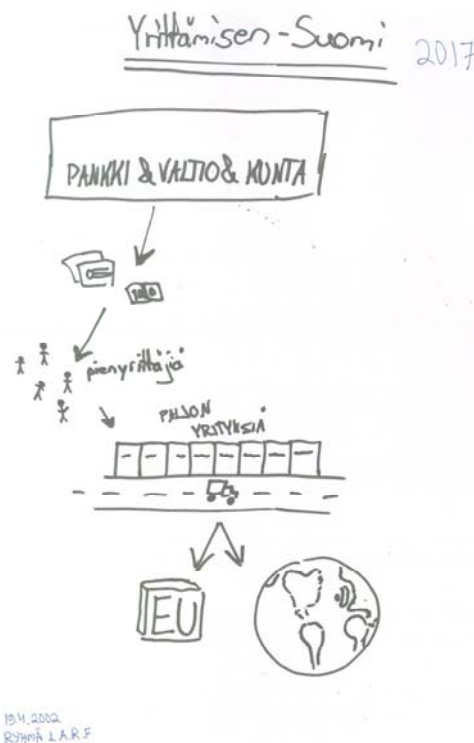
Yrittäjyysaktiivisuudella tarkoitetaan GEM-tutkimuksessa sitä osuutta työikäisestä aikuisväestöstä, joka joko aktiivisesti yrittää perustaa omaa yritystä tai toimii yrittäjänä uudessa yrityksessä. Suhdelukuun lasketaan siis sekä perusteilla olevat että hiljattain perustetut yrittäjäveitoiset yritykset. Kokonaisyrittäjyysaktiivisuus on laskettu mahdollisuus- ja pakkoyrittäjyyden yhdistelmänä. Mahdollisuusyrittäjyydellä tarkoitetaan yritystoimintaa, joka käynnistetään jonkin liiketoiminta-mahdollisuuden hyödyntämiseksi. Pakkoyrittäjyyteen ryhdytään muiden ansaintamahdollisuuksien puutteen takia.

Yrittäjyysaktiivisuuden taso kohoaa normaalisti yleisen talouskasvun sekä koulutuksen myötä, mutta yrittäjyyttä suosivista olosuhteista ja asenteista (kaikkein positiivisimmat vertailussa), nopeasta talouskasvusta (4. sija vertailussa) sekä korkeasta koulutustasosta huolimatta, **Suomi sijoittui yrittäjyysaktiivisuudessa vasta 15. sijalle 21 GEM 2000-maan välisessä vertailussa.** Yrittäjyysaktiivisuuden taso oli Suomessa vain neljännes aktiivisimman GEM-vertailumaan tasosta.

GEM 2000 -tutkimuksen mukaan tärkeimmät syyt suomalaisten alhaiseen yrittäjyysaktiivisuuteen löytyivät perinteisen **suuryritysorientoituneen kulttuurin lisäksi vähäisistä** yrityksen perustamisen ja kasvattamisen **kannustimista** toisin sanoen yrityksen perustaminen ei riskit huomioiden ole Suomessa taloudellisesti kilpailukykyinen vaihtoehto muihin uravaihtoehtoihin ja työelämän ulkopuolelle jäämiseen verrattuna. Alkavan yrittäjän yrittäjäuran taloudelliset kannustimet ovat myös ETLA:n tutkimuksen mukaan jääneet Suomessa jälkeen palkkauran kannustimista ja monessa tapauksessa henkilön olisi saatava yrittäjänä noin 50 % suuremmat vuositulot kuin palkansaaja, jotta hänen yrittäjäuransa odotettu taloudellinen kannattavuus vastaisi työsuhteuran taloudellisia kannattavuutta.

GEM 2000 -vertailututkimuksen mukaan yrittäjyysaktiivisuutta vähentäviä pullonkaulatekijöitä olivat mm. **ansiotuloverotuksen korkea taso yhdistettynä Suomen korkeaan kokonaisvero-asteeseen.** Korkea veroaste ei tarjoa myöskään riittävästi kannustimia yritystoiminnan kasvattamiseen. Edelleen suomalainen **sosiaaliturvaverkko** on varsin kattava työntekijöiden osalta, mutta **yrittäjien osalta turvaverkko on paljon harvempi ja heikompi.** Myös yritysten työllistämiskynnys työntekijöiden palkkaamiseen on korkea Suomessa. Lisäksi yrittäjyyskoulutuksen riittämätön määrä ja oikeanlainen asioiden painotus eri koulutustasoilla on GEM 2000 -vertailututkimuksen mukaan myös merkittävä yrittäjyysaktiivisuuden pullonkaulatekijä.

GEM 2000 -vertailututkimuksen mukaan yrittäjyysaktiivisuuden tasoa Suomessa alensi myös julkisen sektorin keskeinen rooli palveluiden tuottajana sekä julkisen ja yksityisen sektorin toimijoiden vielä riittämätön yhteistyö ja työnjako palveluiden tuottamisessa. Tämä selittänee myös naisyrittäjien poikkeuksellisen alhaisen tason, sillä monet perustamatta jäävistä esim. hyvinvointipalveluja tuottavista yrityksistä

tä olisivat todennäköisesti naisyrittäjävetoisia. **Naisten kohdalla tilanne olikin lohduton**, sillä naisten yrittäjyysaktiivisuus oli kaikkein alhaisemmalla tasolla GEM 2000-vertailumaista.

Maailman arvovaltaisın ja kattavin vuosittainen katsaus eri kansakuntien yritteliäisyyteen, Global Entrepreneurship Monitor (**GEM**) **2002 –tutkimukseen osallistui tänä vuonna 37 maata. Viime vuoden (2001) GEM-tutkimukseen osallistuneista 29 maasta peräti 16:ssa yrittäjyysaktiivisuus väheni tilastollisesti merkitsevästi.**

Suomen yrittäjyysaktiivisuus on alentunut muita enemmän vuodesta 2001. Suomessa yrittäjyysaktiivisuus aleni jonkin verran enemmän kuin muissa maissa. **Vuoden 2001 vertailussa Suomi sijoittui 15 sijalle 29 maan välisessä vertailussa. Tänä vuonna (2002) Suomi sijoittui 28 sijalle 37 maan vertailussa. Suomen kokonaisyrittäjyysaktiivisuus (4,6 %) on alhaisempi kuin EU-maiden keskiarvo (5,9 %).** Myös mahdollisuusyrittäjyyden taso on Suomessa (3,8 %) EU-maiden keskiarvoa alhaisempi (4,8 %).

Yritteliäimpiä eurooppalaisia maita ovat Islanti (kokonaisyrittäjyyden taso 12 %), Irlanti ja Norja. Näissä kaikissa kokonaisyrittäjyyden taso oli yli kaksinkertainen Suomeen verrattuna. Suomea merkittävästi aktiivisempia olivat myös Sveitsi, Israel ja Tanska. **Vielä vuoden 2001 vertailussa Suomi oli yritteliäin Pohjoismaa.** Eurooppalaisista maista vähiten yritteliäitä olivat Belgia (3 %) ja Ranska (3,2 %).

Suomi on GEM-maiden huippua, kun tarkastellaan mahdollisuuksia uuden yrityksen perustamiseksi. Peräti puolet suomalaisista työikäisistä (51 %) uskoo, että tulevan vuoden aikana avautuu hyviä mahdollisuuksia uuden yrityksen perustamiseksi. Tämä on eniten tutkituista 37 GEM 2002 –maasta. **Usko mahdollisuuksiin ei kuitenkaan Suomessa muutu toiminnaksi** – vain 7 % suomalaisista uskoo ryhtyvänsä yrityksen perustamishankkeeseen lähimmän 3 vuoden kuluessa. EU-maiden keskiarvokin on noin 10 %.

GEM 2002 suomalaisen tutkijan professori Erkkö Aution (Teknillisestä korkeakoulusta) mukaan havaittu yrittäjyysaktiivisuuden lasku osoittaa GEM -tutkimusmenetelmien luotettavuutta ja hänen mukaansa on ymmärrettävää, että taloudellinen epävarmuus heijastuu taloudelliseen toimeliaisuuteen. Aution mukaan **GEM 2002 tutkimus vahvistaa edelleen sitä näkemystä, että Suomen pullonkaulat ovat pikemminkin rakenteellisia kuin kulttuurisidonnaisia. Suomalaiset näkevät paljon liiketoimintamahdollisuuksia, ja epäonnistumisen pelkokin on Suomessa alhaisempi kuin useimmissa muissa maissa.** Suomessa tulisikin tarkoin tutkia, miten oma yritystoiminta saataisiin entistä kannattavammaksi uravaihtoehdoksi. Esimerkiksi kaavailtu yhtiöveron hyvitysjärjestelmän poistaminen todennäköisesti vähentäisi kannustimia oman yrityksen perustamiseen.

GEM 2002 tutkimuksen mukaan naisten osuus suomalaisista mahdollisuusyrittäjistä oli GEM-maiden toiseksi korkein. Mahdollisuusyrittäjistä noin 40 % oli naisia. **Ongelmana kuitenkin on, että sekä naisten että miesten aktiivisuus on alhainen 24:s/37.** GEM suomalaisten tutkijoiden mukaan yrittäjyysaktiivisuuden tason kohottamiseksi tarvitaan laajoja, monille sektoreille kohdistuvia toimia, joista yrittäjyyskasvatus ja –koulutus sekä yritystoiminnan kannustavuutta koskevat rakenteelliset uudistukset ovat avainasemassa.

5. YRITTÄJYYDEN UUSI KUVA 2020 –KATTOHANKKEEN ESITTELY

Alueellinen kehittyneisyys merkitsee suurelta osin taloudellista edistystä ja viime kädessä siinä on kyse yksilöiden hyvinvoinnista. Alueyhteisöt, kuten esimerkiksi Turun seutukuntakin, ovat yhä riippuvaisempia yritystoiminnan menestyksestä ja alueellista hyvinvointia voidaan edistää pitkällä aikavälillä lähinnä yritystoiminnan kautta. Edelleen yrittäjyyskulttuuri on eri maissa erilaista, ja se ei ole synnynnäistä, vaan siihen voidaan vaikuttaa.

Perinteisesti yrittäjyyden kehittämistä on pohdittu kokoamalla yhteen joukko yrittäjyyden tutkijoita, opettajia ja asiantuntijoita sekä joitakin suurempien yritysten edustajia. Laajemmin kuntalaisten ja muiden viiteryhmiä yrittäjyyteen kohdistuvat odotukset ja arvot ovat päätöksiä tehtäessä suurelta osin jääneet selvittämättä.

Turun kauppakorkeakoulun Tulevaisuuden tutkimuskeskuksen sekä Turun seudun kehittämiskeskus TAD Centren käynnistämä Yrittäjyyden uusi kuva 2020 –kattohankkeen myötä Turun seutukunnan kansalais- ja ammattiryhmillä on mahdollisuus saada äänensä kuuluviin ja vaikuttaa siihen, miltä Turun seutukunnan yrittäjyys ja yrittäminen tulevaisuudessa näyttävät.

Hanke tähyilee tulevaisuutta pitkälle, aina vuoteen 2020 asti. On katsottava kauas, sillä hankkeen yhtenä tarkoituksena on muuttaa Turun seudun arvoilmastoa siten, että se paremmin tukee uusien yritysten ja uudenlaisen yrittäjyyden syntymistä alueelle. Muutos tähän suuntaan ei tapahdu hetkessä, sillä ihmisen toimintatavan muutos lähtee liikkeelle ensin arvoista, uskomuksista ja asenteista. Vasta ajattelutavan muutoksen seurauksena voi odottaa tapahtuvan käyttäytymisen muutosta. Siksi **Yrittäjyyden uusi kuva 2020 -kattohanke on suunniteltu kolmen vuoden pituiseksi.**

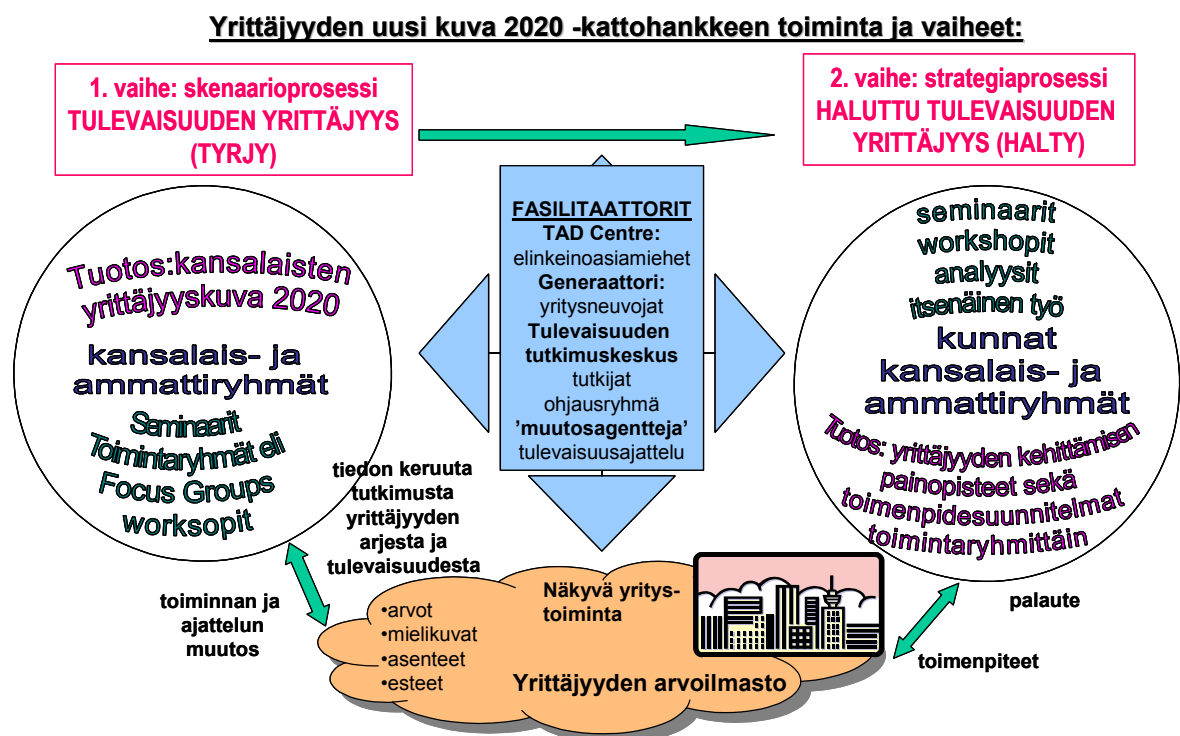
Yrittäjyyden uusi kuva 2020 -kattohanke koostuu kahdesta erillisestä vaiheesta tai osahankkeesta. I vaiheen hankeosa Tulevaisuuden yrittäjyys (TYRJY) on luonteeltaan skenaarioprosessi, jonka tarkoituksena on selvittää osallistujien käsityksiä yrittäjyydestä, yrittäjyyden arvoilmastoon vaikuttavista asioista, saada näkemyksiä liiketoimintaympäristön kehityksestä ja sekä tuottaa yrittäjyyden tulevaisuuskuva. Haluttu tulevaisuuden yrittäjyys (HALTY)-hanke on kattohankkeen II vaihe, sen strategiaprosessi, joka 'jalkauttaa' yrittäjyyden tulevaisuuden saavuttamisen konkreettiseksi toiminnaksi.

I vaiheessa (TYRJY) selvitetään tulevaisuuden tutkimuksen osallistuvilla menetelmillä eri kansalais- ja ammattiryhmien näkemyksiä ja mielikuvia yrittäjyyden arjesta, tulevaisuudesta, sen hyvistä puolista ja houkuttelevuudesta uravalinnassa sekä yrittäjyyden esteistä ja ongelmista. Edelleen hankkeen I vaiheessa selvitetään osallistujien käsityksiä seuraavista asioista: miten ympäristö suhtautuu yrittäjyyteen ja miten he kokevat sopivansa yrittäjiksi, minkälaisessa liiketoimintaympäristössä yritykset tulevaisuudessa menestyvät, minkälainen uusi rooli on muodostumassa yritystoimintaa tukeville organisaatiolle ja miten yrittäjyyden arvoilmaston muodostumiseen ja muuttumiseen voidaan vaikuttaa? **I vaiheen lopputuotokse-**

na saadaan esille ammatti- ja kansalaisryhmien yrittäjyyskuvaa 2020 (=Työn ja yrittämisen Suomi 2020).

HALTY-hankkeen strategiaprosessi saattaa yhteen seutukunnassa ja eri kunnissa tekeillä olevat elinkeinopoliittiset ohjelmatyöt (epot) sekä I vaiheen tuotoksena saadut kansalaismielipiteet. Hanke varmistaa, että kansalaisten ääni kuuluu ja otetaan huomioon myös 'virallisissa' elinkeinopoliittisissa toimissa. Hanke koostuu useista tulevaisuuspajoista/workshopeista sekä omaehtoisesta työstä, ja hanke sitouttaa eri yrittäjyyteen vaikuttavia tahoja (toimintaryhmät) kuten kuntien viranomaisia, kehittäjäorganisaatioita, yrittäjiä, opetushenkilökuntaa sekä opiskelijoita hedelmälliseen yhteistä hyvinvointia rakentavaan työhön. **Hankkeen tuotoksena syntyy Turun seutukuntaan eri toimintaryhmille suunnitellut yrittäjyyden edistämisen strategisista ja kehittämisen painopisteistä sekä näihin liittyvät toimenpidesuunnitelmat.**

Seuraava kuvio selventää asiaa.

Yrittäjyyden uusi kuva 2020 -kattohankkeen tavoitteita

Laadulliset

- Selvittää eri ammatti- ja kansalaisryhmien mielipiteitä (kansalaismielipiteet eli ns. bottom up –tieto), mielikuvia ja käsityksiä tulevaisuudesta ja yrittäjyydestä = kansalaisten yrittäjyyskuva 2020.
- Saada esille yrittäjyyden sisältöön ja rakenteeseen liittyvää ns. hiljaista tietoa sekä pyrkiä myös laajentamaan yrittäjyyden käsitettä.

- Tukea hankkeeseen osallistuvien eri toimintaryhmien strategisten ja kehittämisen painopisteiden sekä näihin liittyvistä toimenpidesuunnitelmien laadintaa Turun seutukunnan yrittäjyyden edistämisessä.
- Tarjota osallistujille tulevaisuustyöskentelyn menetelmiä ja työkaluja.
- Toimia projektina, joka muuttuu hankkeen jälkeen itseään korjaavaksi prosessiksi, jolloin hankkeen prosessia voidaan esim. soveltaa myös maakuntatason suunnittelutyön tukena.

Määrälliset (välilliset)

- Pyrkiä osaltaan, muiden alueen yrittäjyyden edistämishankkeiden ohella, muuttamaan ihmisten toimintaa ja ajattelua yrittäjyyden kannalta positiivisemmaksi, jotta
 - seutukuntaan syntyvien uusien yritysten lukumäärän nettokasvu voisi neljän vuoden kuluttua olla suhteellisesti on suurin Suomessa.
 - yritystyöpaikkojen määrä nousisi 70.000:sta 100.000:een ja samalla yritystyöpaikkojen osuus suhteessa julkiseen sektoriin kasvisi vuoteen 2020 mennessä
 - kymmenen vuoden kuluttua yrityksiä olisi 40 % enemmän kuin nyt.
 - yrityksen perustamisesta kiinnostuneiden määrä nousisi kahdesta kuuteen prosenttiin kymmenessä vuodessa.

6. YRITTÄJYYDEN UUSI KUVA 2020 –KATTOHANKKEEN ORGANISOINTI JA HALLINNOINTI

Hankkeen päärahoittaja on Turun Seudun Kehittämiskeskus TAD Centre. Turun kaup-pakorkeakoulun Tulevaisuuden tutkimuskeskus toimii projektin koordinaattorina. Projektin käytännön etenemisestä ja järjestelyistä vastaa Tulevaisuuden tutkimuskeskuksen tähän projektiin valittu projektipäällikkö, jonka yhtenä roolina on toimia myös muutosagenttina. Projektipäällikkö tuo esille ja käsittelyyn uusia ja yllättäviäkin mahdollisia tulevaisuuden vaihtoehtoja. Projektissa käytettävistä tulevaisuudentutkimuksen menetelmistä ja sisällöistä vastaa projektipäällikkö yhdessä Tulevaisuuden tutkimuskeskuksen tutkijoiden kanssa.

Projektille nimettiin ohjausryhmä, joka toimii asiantuntijaelimenä, ja jonka tarkoituksena on varmistaa, että eri tahojen tarpeet tulevat huomioiduiksi ohjelman suunnittelussa. Edelleen ohjausryhmä ohjaa projektin käytännön toteutusta ja sen asianmukaista etenemistä sekä tiedottamista. Ohjausryhmä kokoontuu noin kerran kuukaudessa.

Yrittäjyyden uusi kuva 2020 -kattohankkeen **ohjausryhmän toimintaan ovat osallistuneet:** elinkeinojohtaja Ilpo Siro ja elinkeinoasiamies Olavi Tuomi TADista, toimitusjohtaja Kimmo Mäkinen Turun seudun uusyrityskeskus Generaattorista, projektipäällikkö Keijo Koskinen Turun kauppakorkeakoulun PK-Instituutista, projektipäällikkö Johanna Vainio Varsinais-Suomen Yrittäjyysvuosikymmen-hankkeesta, projektipäällikkö Kirsi Wendelin-Arponen Varsinais-Suomen TE-keskuksen yritysosastolta, toimitusjohtaja Kari Karppinen Tonester Oy:stä, johtajat Markku Wilenius ja Matti Kamppinen, koordinaattori Sari Söderlund sekä projektipäällikkö Timo Nurmi Tulevaisuuden tutkimuskeskuksesta. Ohjausryhmää voidaan täydentää tarvittaessa esim. maakuntaliiton, kuntien tms. edustajilla.

7. HANKKEEN TOTEUTUS

Seuraavaan kuvioon on koottu **suunnitellut** toteutuksen vaiheet, aikataulut sekä prosessi:

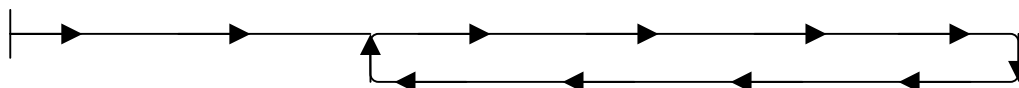
Yrittäjyyden uusi kuva 2020 –kattohankkeen toteutusprosessi

I Skenaarioprosessi

Tulevaisuuden yrittäjyys (TYRJY)

II Strategiaprosessi

Haluttu tulevaisuuden yrittäjyys (HALTY)

Itseään korjaava prosessi

TOIMINTO	Toteutuksen suunnittelu	Muutos-agentti/fasilitaattori-koulutus	Yrittäjyyden tulevaisuuden määrittely	Tulevaisuuden arvottaminen	Strategia- ja toimintasuunnitelmien laadinta
AJANKOHTA	9/2000-2/2001	3/2001	4/2001-8/2002	1/2003-4/2003	4/2003-12/2003
TOIMINTARYHMÄT (FG) ammatti- ja kansalaisryhmät eli Focus Groupit	Tutu TAD Generaattori	Tutu TAD Generaattori	TAD Generaattori kehittäjäorg. virkamiehet yrittäjät yriytysten edustajat ammattijärj. opiskelijat oppilaat (perusk.) opetushenkilök. järjestöt ja yhdistykset	TAD Generaattori kunnan virkamiehet yrittäjät (nuoret, naiset, sos., terv., kulttuuripuoli, sukupolvenv.) opettajat ja opiskelijat (korkea-koul., amk, ammatti-instituutti)	TAD Generaattori kunnan virkamiehet yrittäjät (nuoret, naiset, sos., terv., kulttuuripuoli, sukupolvenv.) opettajat ja opiskelijat (korkea-koul., amk, ammatti-instituutti)
MUOTO	itsenäinen työworkshopit	kirjallinen kysely koulutuspäivät	kick off -seminaari kohdennettu seminaari tulevaisuuspaikat ja workshopit	tulevaisuuspaikat/workshopit kohdennettu kirjallinen kysely	tulevaisuuspaikat/workshopit
TULOKSET	ohjausryhmä projektisuunnitelma osallistujat	fasilitaattorin tehtävät motivaatio liiketoimintaympäristön kehitys tulevaisuustyöskentelyn menetelmiä	yrittäjyyden arvoilmastoon vaikuttavia asioita käsityksiä yrittäjyydestä yrittäjyyden tulevaisuuskuva hiljainen tieto yrittäjyydestä väliraportti	tulevaisuuskuvan täsmennystä, swot-arviointi priorisointi tulevaisuustyöskentelyn menetelmiä	tulevaisuustyöskentelyn menetelmiä strategiset ja kehittämisen painopisteet toimenpidesuunnitelmat FG:ttain loppuraportti

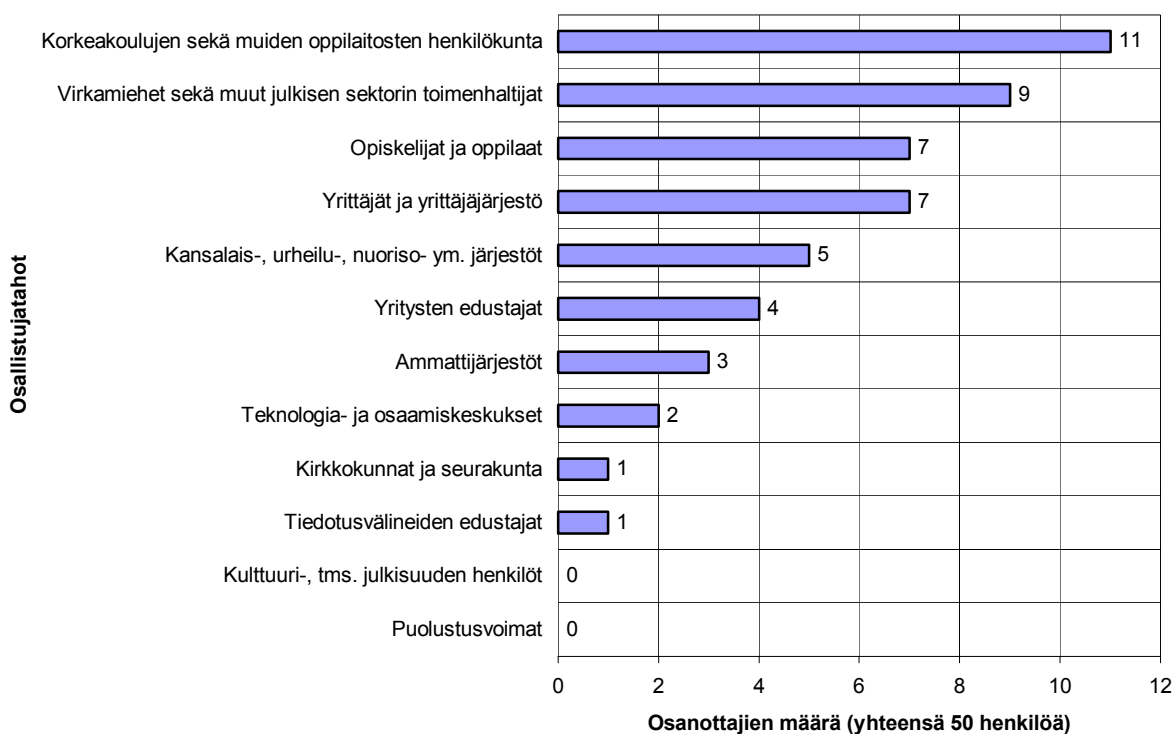
8. PIDETYT TILAISUUDET

Yrittäjyyden uusi kuva 2020 kattohankkeen sekä sen I vaiheen varsinainen toteutusvaihe alkoi 1.3.2001 TAD Centren ja Generaattorin henkilökunnalle (fasilitaattorit) pidetyllä koulutuspäivällä. Koulutuspäivän tarkoituksena oli motivoida osallistujia sitoutumaan yhteiseen hankkeeseemme, tutustuttaa osallistujat tulevaisuustyöskentelyn menetelmiin, antaa heille tulevaisuuden hallinnan työkaluja oman työn tekemiseen, arvioida Turun seutukunnan liiketoimintaympäristön sekä yrittäjyysilmapiirin tulevaa kehitystä sekä pyrkiä herättämään ajatuksia siitä, miten TAD ja Generaattori voisivat paremmin edistää seutukunnan yrittäjyyttä tämän hankkeen avulla. 1.3.2001 pidettyyn koulutuspäivään osallistui yhteensä 19 henkilöä, joista 4 osallistujaa oli Tulevaisuuden tutkimuskeskuksesta.

Tulevaisuuden tutkimuskeskus järjesti fasilitaattoreille 26.3.2001 perehdyttämisen hankkeen jatkotyöskentelyyn. Tilaisuuden aiheina oli mm. fasilitaattorin ominaisuudet ja tehtävät sekä hankkeen seuraavan tilaisuuden, 4.4.2001 pidetyn kick off -päivän sisältö ja fasilitaattorien tehtävät ao. päivän onnistumisessa.

I vaiheen ulospäin näkyvä toiminta alkoi 4.4.2001 Turun kauppakorkeakoululla pidetyllä tilaisuudella. Tähän hankkeen ns. kick off -tilaisuuteen osallistui 50 henkilöä. Seuraavassa kuviossa on esitetty osallistujien edustamat tahot.

4.4.2001 pidetyn Yrittäjyyden uusi kuva 2020-hankkeen kick off-tilaisuuden osallistujat

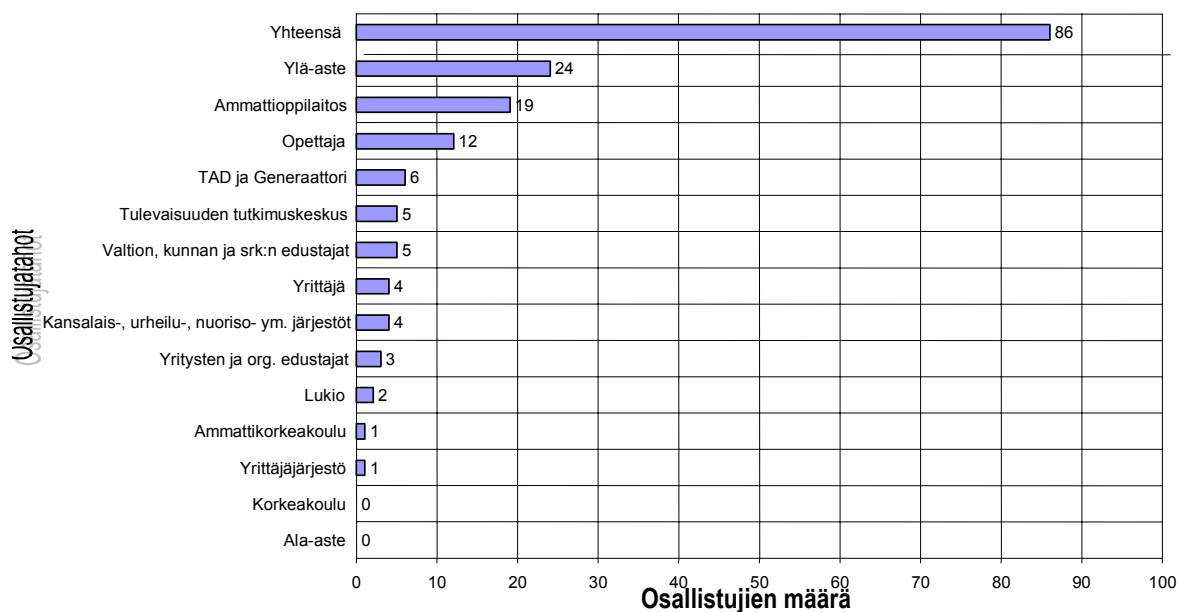

Tilaisuuteen osallistujista 10 henkilöä oli TADin, Generaattorin ja Tulevaisuuden tutkimuskeskuksen henkilökuntaa. Vaikka he edustavat myös ammatti- ja kansalaisryhmiä, heidän tehtävänä kick off -tilaisuudessa oli vastata asioiden järjestelyistä sekä tilaisuuden moitteettomasta etenemisestä. Osallistujat olivat painottuneet aika voimakkaasti korkeakoulujen, muiden oppilaitosten, julkisen sektorin henkilöihin ja virkamieskuntaan.

4.4.2001 pidetyn kick off -tilaisuuden tavoitteena oli saada esille aitoja yrittäjyyden arvoilmastoon vaikuttavia asioita, joita voidaan käyttää pohjatietoina hankkeen I vaiheessa kansalaisten yrittäjyyskuvan 2020 työskentelyssä. Osallistujat pohtivat seutukunnan tulevaisuuden haasteita sekä yrittäjyyden tulevaisuutta, arvoja, mahdollisuuksia ja ongelmia.

20.9.2001 järjestettiin nuorille kohdennettu seminaaritilaisuus. Tilaisuus oli tarkoitettu erityisesti 12-25 -vuotiaille nuorille, ja siihen oli kutsuttu alueemme koulujen opettajia ja oppilaita/opiskelijoita, nuoria yrittäjiä sekä muita nuoria. Tilaisuuteen osallistui yhteensä 86 henkilöä. Seuraava kuvio selventää osallistujien taustoja.

YRITTÄJYYDEN UUSI KUVA 2020 -HANKKEEN SEMINAARIIN 20.9.2001 OSALLISTUNEET

Huom! 20.9.2001 tilaisuuden kysymyslomakkeen vastauksien mukaan osallistujissa oli 4 korkeakouluja edustavaa henkilöä. Tilaisuuden ilmoittautumislomakkeissa nämä henkilöt edustivat ensisijaisesti jotain muuta tahoa, joka ei käy ilmi taas vastauslomakkeista. Korkeakoulunäkemyksestä oli tilaisuudessa edustettuna siis nuo mainitut 4 henkilöä.

Tilaisuudessa keskusteltiin, tehtiin ryhmätöitä ja siinä ohessa osallistujat saivat välineitä tulevaisuuden ja oman elämänsä hallintaan. **Tilaisuuden tarkoituksena oli erityisesti selvittää nuorten ideoita ja odotuksia tulevaisuuden yrittämiseen ja täten luoda uutta sisältöä yrittäjyydelle.** Haimme vastauksia muun muassa seuraaviin kysymyksiin: Minkälaista yrittäjyys voisi olla tulevaisuudessa? Mitä esteitä tai ongelmia yrittäjyyteen liittyy? Mikä tekee yrittäjyydestä houkuttelevan vaihtoehdon ammatin tai uran valinnassa? Minkälaisessa ympäristös-

sä yritykset tulevaisuudessa toimivat? Miten yrittäjyyttä voidaan parhaiten tulevaisuudessa edistää? Miten yrittäjyyden arvot muodostuvat ja miten niihin voidaan vaikuttaa?

19.4., 13. sekä 24.5.2002 pidettiin kolme päivän mittaista tulevaisuuspajaa/workshoppia peruskoulujen 8-9 luokkien oppilaille, ammatti-instituutin opiskelijoille sekä Nuorisokeskus Palatsin (Turku) työllistetyille nuorille. Tilaisuuksiin osallistui yhteensä 45 henkilöä. Toukokuussa oli tarkoitus pitää vielä yksi tulevaisuuspaja peruskoulun opettajille, mutta he olivat niin kiireisiä, että tilaisuutta ei voitu tuolloin pitää. Kolmessa pidetyssä tulevaisuuspaja –päivissä osallistujat pohtivat, piirsivät, luonnehtivat, analysoivat ja arvottivat ryhmissä Suomen tulevaisuutta eri näkökulmista. Tarkastelun ajankohta oli vuosi 2017, jolloin Suomi täyttää 100 vuotta. Ryhmissä oli tarkoitus luoda 4 erilaista Suomi-kuvaa vuodesta 2017: Koulu-Suomi, Työn tekemisen Suomi, Yrittämisen Suomi sekä Ihmisten Suomi. Käytännössä työ oli kuitenkin niin aikaa vievää, että eri workshopeissa ehdittiin tehdä vain Koulu-Suomi sekä Yrittämisen Suomi -tulevaisuuskuvat.

9. YRITTÄJYYDEN UUSI KUVA 2020 –HANKKEEN 1. VAIHEEN TUOTOKSIA

9.1. Minkälaista yrittäjyyskasvatusta ja koulutusta tarvitaan?

Yrittäjyyden kehittämisessä on, valtion ja viranomaisten rakenteellisten toimenpiteiden ohella, pitkälti kyse siitä, miten hyvin ihmisissä kyetään kehittämään ns. yrittäjämäisiä ominaisuuksia kuten mm. omaehtoisuutta, aloitteellisuutta, ongelmanratkaisutaitoja, luovuutta, ryhmätyötaitoja, itseluottamusta, muutoshakuisuutta ja –kykyisyyttä, tervettä riskinottoa sekä palveluasennetta.

Kokemus on osoittanut myös, että mitä varhemmin tämäntyyppinen yrittäjyyskasvatus aloitetaan sitä parempiin tuloksiin päästään. Esimerkiksi Englannissa yrittäjämäisen toiminnan kehittämisohjelmia on saatavissa aina leikki-ikäisistä lapsista lähtien, jolloin tarkoituksena on tukea lapselle luontaista avoimuutta, uteliaisuutta ja toimeliaisuutta, jota perinteinen totteluskulttuuri on ollut tukahduttamassa.

Yrittäjyyskasvatuksen haasteena on auttaa ihmisiä tulemaan toimeen epävarmuuden ja monimutkaisuuden kanssa ja tuntemaan olonsa itsevarmaksi tällaisissa tilanteissa sekä opettaa heille epävarmuuden ja monimutkaisuuden tilanteissa tarvittavia taitoja ja asenteita. Tällaiseen meitä ei juurikaan ole kasvatettu, vaan meidät on ikään kuin kasvatettu palkansaajayhteiskunnan jäseniksi, jolloin kansalaiset eivät näe yrittäjyyttä todellisena vaihtoehtona, ja tämä 'perintö' tulee jo kotoa käsin, puhumattakaan kouluista.

20.9.2001 nuorille suunnatussa tilaisuudessa kysyttiin heiltä, minkälaista yrittäjyysopetusta tai –koulutusta tulisi Suomessa vahvistaa sekä minkälaisia mahdollisuuksia nuorille on saada kokemuksia yrittäjyydestä tai harjoitella sitä. Vastauksissa nousi esille seuraavia sisältöön ja keinoihin liittyviä asioita:

20.9.2001 tilaisuuden vastausten mukaan **nuoret voivat saada sekä myönteisiä että kielteisiä kokemuksia yrittäjyydestä** mm. seuraavasti: työharjoittelussa, yritysten edustajien kouluvierailujen kautta, yritysvierailuilla, tuttujen yrittäjien kautta, medioiden välityksellä, kave-reilta muulta lähiympäristöltä, videoista, kesätöistä/iltatöistä, systemaattisella koulutuksella, aikuisten ihmisten suhtautumisen kautta, yrittäjähenkisten tapahtumien ja kilpailujen välityk-sellä.

20.9.2001 tilaisuuden vastausten mukaan yrittäjyyttä ei voi oikein harjoitella ennen varsinaista yrittäjäksi ryhtymistä. Ei ainakaan sillä tavoin, mitä yrittäjyys todellisuudessa on. Yrittäjyyden vastuuta ei voi harjoitella toisen opissa, koska silloin vastuu ei ole todellisuudessa nuorella, eikä yrittäjyydestä saa koko kuvaa, vaikka muuten yrittäjän arkipäiväisiä asioita saisikin harjoitella.

Mutta jotain voidaan tehdä mm: yrittäjäkurssien ja koulutuksen avulla, pienyrityksissä työskentelemällä (kuten esim. urheiluvälinekauppa, leipomo, kahvila tai oman/tuttavaperheen yri-tys), oppisopimuskoulutuksella, pajatoiminnan avulla, kuvitteellisen/paperiyritysharjoittelun avulla, perustamalla oikea pieni yritys esim. koulun yhteyteen (oppilaskunnan myymälä tms.), lisäämällä työharjoittelua yrityksissä, tietokoneohjelmien välityksellä /virtuaalipeleillä ja muilla yrityspeleillä, erilaisten kilpailujen kautta sekä harrastuksen mukana yrittämisellä.

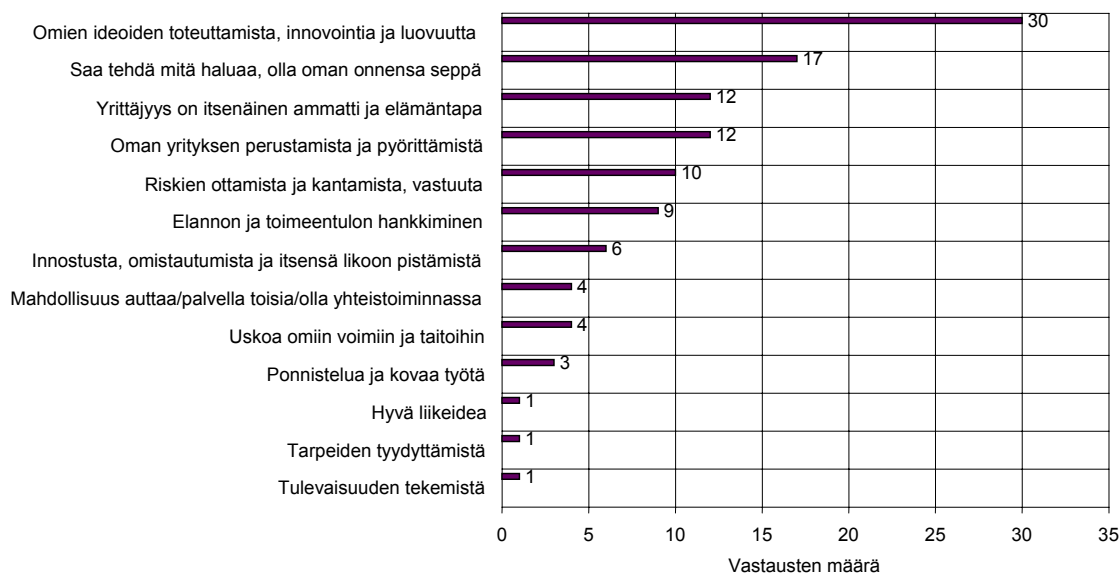
Yksi esimerkkitapa harjoitella yrittäjyyttä on tehdä se niin sanotussa turvallisessa ympäristös-sä. (safe environment). Tällaisten ympäristöjen ja harjoittelutapojen miettiminen sekä hyvien kokemusten saaminen yrittäjyydestä, voisi todella madaltaa kynnystä yrittäjäksi ryhtymiselle. Esimerkiksi Kajaanin asuntomessuilla oli luotu tällainen turvallinen yrittämisen harjoitteluym-päristö. Nuoret saivat erään yrittäjän ja yrityksen 'hoivassa' ja opissa omat myyntikojunsa asuntomessualueelle. Kuka tietää, vaikka jostain hyvästä tavasta harjoitella yrittäjyyttä tulisi itsessään todellista yritystoimintaa laajemmassakin mittakaavassa.

Yrittäjyyttä voisi edistää kouluissa kouluttamalla tai perehdyttämällä kouluihin 'yrittäjyyden muutosagentteja', jotka voisivat olla myös oppilaita. Muutosagenttien tehtävänä voisi olla esimerkiksi yhteydenpito paikallisiin yrittäjäyhdistyksiin sekä alueen yrittäjiin, neuvoa ja auttaa muita oppilaita yrittäjyyden tutuksi tekemisessä sekä 'haistella' yritysideoita omassa ympäris-tössään.

9.2. Käsityksiä ja kokemuksia yrittäjän arjesta

20.9.2001 nuorille suunnatussa tilaisuudessa kysyttiin osallistujien käsityksiä siitä, mitä yrittä-jyys heidän mielestään on ja mistä siinä on kysymys. Seuraavan kuvioon on koottu vastauk-sissa mainitut asiat luokiteltuna.

Mitä yrittäjyys mielestäsi on? Mistä siinä on kysymys? (maininnat kpl, 20.9.2001 til.)

4.4. sekä 20.9.2001 tilaisuuksissa kysyttiin osallistujilta heidän käsityksiään tai mielikuviaan yrittäjyydestä ja yrittäjän arjesta? Seuraavassa taulukossa on luokiteltu yhteenveto vastauksista:

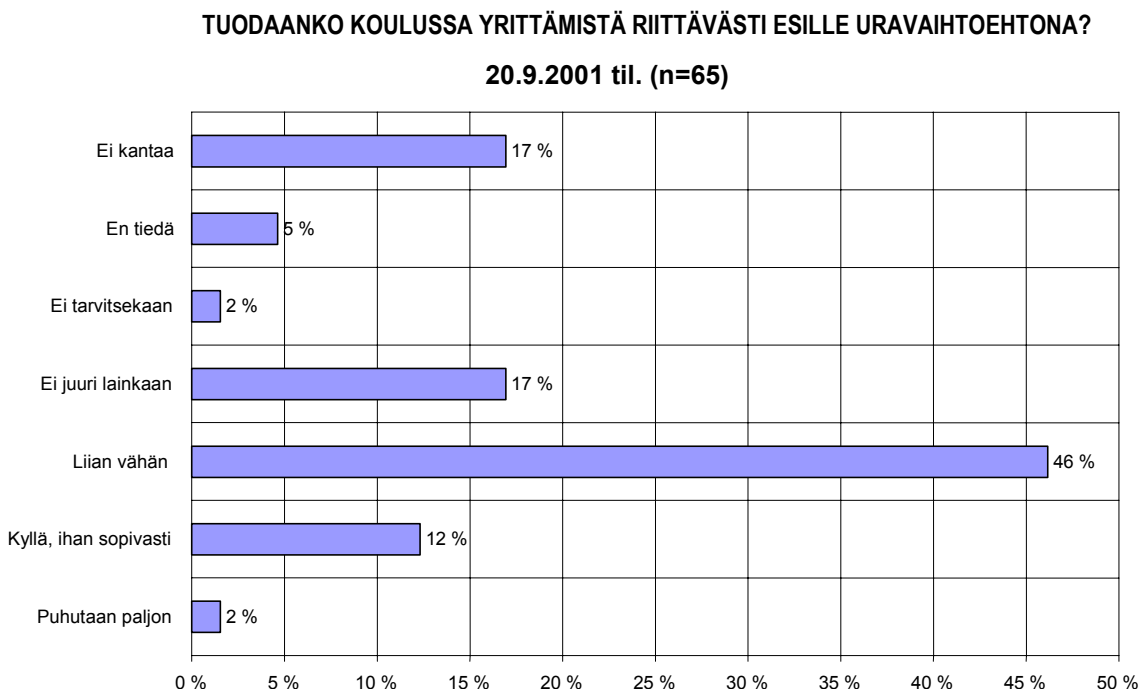
Yrittäjän arjessa hyvää	Yrittäjän arjessa huonoa
oma vapaus ja itsenäinen työ	toissää koko ajan/'käytettävissä'
saa itse päättää kaikista asioista	perheyrytyt sitoo koko perheen
saa toteuttaa itseään/luovuuden käyttö	paljon töitä, kovaa työntekoa
mahdollisuus vaurastua/rikastua	jokapäiväistä taistelua tuloksesta ja omasta pal- kasta
toiminnan ja työn haasteellisuus	pitkät työpäivät
vastuussa vain itselleen	suuri vastuu
riskien jako ja hallinta	turha kiire
aikaansaaminen palkitsee	laajat riskit
toiminnan monipuolisuus	yhteiskunnan holhous ja kontrolli
oman työn näkeminen	
elämäntapa – työ on harrastus ja vapaa- aika	
omien rajojen kokeileminen	

Yrittäjiä motivoi yrittäjyydessä 4.4.2001 tilaisuuden vastauksien mukaan (7 yrittäjää vastasi tähän kysymykseen): **vapaus ja itsenäisyys** (oma talo, oma lupa; saan viedä asioita eteenpäin siten kuin itse haluan; teen mitä minun pitää), **työn tulokset** (suora yhteys työn tuloksiin; kun osaa työnsä, se tuottaa tyydytystä ja kannustaa uusiin suurtekoihin) sekä **työn ja vapaa-ajan yhdistäminen**. Siis aivan samat asiat kuin ei-yrittäjäkin.

9.3. Ympäristön suhtautuminen yrittäjyyteen

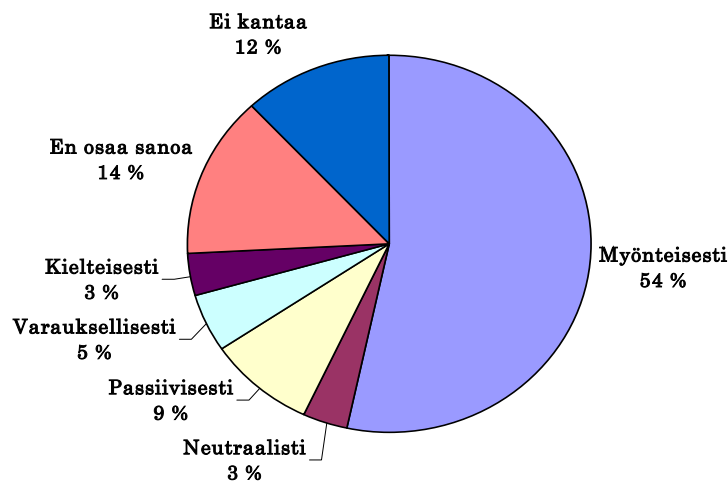
20.9.2001 tilaisuuden vastausten mukaan koulussa tuodaan esille yrittämistä lähinnä vain OPO:n ja kaupallisten aineiden tunnilla sekä TET-jakson (työelämään tutustuminen) aikana. Kuten seuraavasta kuviosta käy ilmi **yrittäjyyttä ei tuoda esille juuri lainkaan tai tuodaan kouluissa esille liian vähän**. Noin 63 % vastaajista oli tätä mieltä. Vain 12 %:n mielestä yrittäjyyttä tuodaan kouluissa riittävästi esille uravaihtoehtona. 2 % vastaajista oli sitä mieltä, että yrittäjyydestä puhutaan liikaa.

Sekä opettajat että oppilaat/opiskelijat olivat molemmat vastauksissaan samoilla linjoilla. Toisin tämän kysymyksen vastaukset ovat yleisemmin vain suuntaa antavia yrittäjyyden esille-tuomisen tarpeellisuudesta sillä tilaisuuteen osallistuneet opettajat ja oppilaat olivat itse keskimääräistä enemmän kiinnostuneita yrittäjyydestä (koska olivat tulleet tilaisuuteen ja valinneet koulussa tätä ainetta).

20.9.2001 tilaisuuteen osallistuneet olivat myös sitä mieltä, että **Turun seutukunnassa yrittäjyyteen suhtaudutaan yleisesti myönteisesti**. 57 % vastaajista oli tätä mieltä. 17 % vastaajista oli sitä mieltä, että yrittäjyyteen suhtaudutaan kielteisesti, varauksellisesti tai passiivisesti. Tämä on aika iso prosenttiluku, lähes viidennes vastaajista. Osasyynä voi olla eri medioiden välittämä negatiivinen kuva yrittäjyydestä sillä usein näyttää siltä, että mediat mieluummin korostavat huonoja asioita kuin yrittäjyyden hyviä ja positiivisia asioita. Oheinen kuvio selventää asiaa.

MITEN MIELESTÄSI YRITTÄJYYTEEN NYKYISIN YLEISESTI SUHTAUDUTAAN TURUN
ALUEELLA? 20.9.2001 til. (mainintoja 58 kpl)

9.4. Palkkatyö vai yrittäjyys?

4.4.2001 tilaisuuteen osallistuneilta kysyttiin, **voisiko yrittäjyys toimia välineenä elämäsi päämäärien ja tavoitteiden saavuttamisessa? Minkälaisten?** Tähän kysymykseen tuli 21 vastausta. 20 henkilöä oli sitä mieltä, että yrittäjyys voisi toimia välineenä elämän päämäärien ja tavoitteiden saavuttamisessa. Ainoastaan 1 oli sitä mieltä, että yrittäjyys ei toimi välineenä päämäärien ja tavoitteiden saavuttamisessa. Vastauksissa tuli esille seuraavia päämääriä ja tavoitteita, joiden toteuttamisen välineenä yrittäjyys voisi toimia.

Vastauksissa korostui **vapaus** sen monissa ulottuvuuksissa kuten, voi päättää omasta ajankäytöstään, voi tehdä sitä mitä haluaa, voi luoda oman näköisensä työympäristön sekä voi valita työkaverinsa. Toinen yrittäjyyden välinen arvo liittyi **itsensä toteuttamiseen** ts. voi yhdistää harrastuksen työhönsä, voi käyttää kokemustaan ja taitojaan hyödyksi sekä vaikuttaa asioihin toiminnan kautta. Edelleen yrittäjyyden kautta voi saavuttaa toimeentuloa, **aineellista hyvinvointia, arvostusta** sekä menestystä.

20.9.2001 tilaisuuteen osallistuneista (ilman yrittäjäperheen lapsia) **noin 60 % oli sitä mieltä, että yrittäjyys voisi toimia välineenä omien päämäärien saavuttamisessa. Yrittäjäperheen lapsista noin 56 % oli tätä mieltä.** Voisi ajatella, että yrittäjäperheen lapsista pitäisi useamman nähdä yrittäjyys mielekkääksi sillä heillä on ainakin selkeä kokemus yrittäjyyden epävarmuudesta, riskeistä, mutta myös hyvistä hetkistä.

29 % yrittäjäperheen lapsista ei nähnyt yrittäjyyttä välineenä elämänsä päämäärien saavuttamisessa. Yrittäjäperheen lapset kykenivät ottamaan tähän kysymykseen selkeämmin kantaa, koska heillä oli tuntumaa yrittäjyyteen ja vanhempien huonot kokemukset olivat välittyneet selvemmin lapsille. Vastauksissa ilman yrittäjäperheen lapsia vain 5 % vastaajista näki, ettei yrittäjyys voi toimia heidän päämääriensä saavuttamisen välineenä. Heillä ei ollut näkemystä (eikä hiljaista tietoa) yrittäjyydestä, koska 27 % vastaajista eivät ottaneet kantaa, 8 %

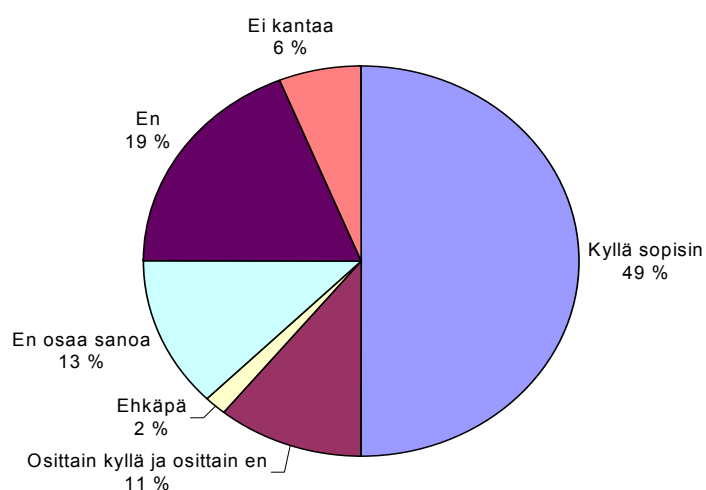
eivät tienneet mitä vastata tai 13 % vastasivat ehkä. Tässä 'epätietoisien' joukossakin olisi varmasti potentiaalisia tulevaisuuden yrittäjiä, jos urapäättösten pohjaksi vain olisi tarjolla enemmän tietoa ja edes välitettyjä kokemuksia yrittäjyydestä.

Seuraavaan taulukkoon on koottu 4.4.2001 tilaisuuden vastauksista tekijöitä, jotka houkuttelivat osallistujia yrittäjäksi ja mitkä taas puoltavat palkkatyötä yrittäjyyden vaihtoehtona.

Yrittäjäksi houkuttelee	Palkkatyötä puoltaa
hyvä idea	nykyinen työ on mielekästä
vapaus	halu saada ensin kokemusta työelämästä
itsenäisyys	kaikki hyvin tilanne
taloudellinen turvallisuus	riskitön elämä palkkatyöläisenä
oma osaaminen	palkkatyö on turvallista
saa tehdä asioita haluamallaan tavalla	ei tarvitse kantaa taloudellista vastuuta
itsensä toteuttaminen	yrittäjätoiminnan aliarvostus
oma nopea päätöksenteko ja asioiden eteneminen	byrokratia
haasteellisuus	ei kannustavat keskustelut medioissa
tuotteelle/palvelulle on olemassa kysyntää	
tuotteelle/palvelulle on olemassa vähän tarjontaa	
paremman palkan saaminen	
yrittäjien tukiverkosto	
sopiva elämäntilanne	
potkut työstä	
vuorotyöstä irtipääsy	

20.9.2001 tilaisuuteen osallistujilta kysyttiin, sopisivatko he mielestään yrittäjiksi. Heitä pyydettiin myös perustelemaan vastauksensa. Vastaajista 49 % katsoi sopivansa yrittäjäksi. 11 % katsoi sopivansa osittain tiettyjen ominaisuuksiensa suhteen ja toisien suhteen taas ei. 15 % vastaajista ei osannut sanoa tai vastasi ehkäpä sopivansa ominaisuuksiensa puolesta yrittäjäksi. Tämäkin kertoo siitä, että yllättävän moni ei tunne yrittäjyyttä tai yritystoimintaa (tai itseään) riittävästi, jotta voisivat selkeämmin ottaa kantaa asiaan. Seuraava kuvio selventää vastausten jakautumaa.

Sopisitko sinä mielestäsi yrittäjäksi? (20.9.2001 til.,n=64)

Seuraavaan taulukkoon on koottu vastaajien perusteluja siitä, miksi tai mikseivät he sovi yrittäjiksi.

Sovin mielestäni yrittäjäksi, koska	En sovi mielestäni yrittäjäksi, koska
omaan pitkäjännitteisyyttä	en haluaisi olla yritykseni kanssa yksin
pärjään stressitilanteissa	kantti ei riitä
haluan toteuttaa itseäni	tarvitsen aikaa enemmän perheelleni
raha tulisi omaan taskuun	minulla ei ole riittävästi kärsivällisyyttä
minulla on aloitekykyä, reippautta, ahkeruutta ja kekseliäisyyttä	minulla on vakituinen työpaikka, josta löytyy mahdollisuuksia
pidän monipuolisesta ja vaihtelevasta työstä	en halua ottaa velkaa
pidän haasteista	ainainen stressi ei kiinnosta
olen sinnikäs	olisin liian paljosta vastuussa
pidän johdossa olemisesta	en halua olla täysin kiinni työssä
yritän aina voittaa vastoinkäymiset	en viitsisi vetää ylipitkää päivää
minulla on ideoita	haluan työskennellä muiden kanssa isommassa yrityksessä
minulla on yrittämisestä jo kokemuksia ja roolimalli	riskinottohalukkuus puuttuu
osaan ottaa vastuun omista asioista	en ole 'yrittäjäpersoonaa'
osaan ohjata muita	yrittäjäyys on epävarmaa toimintaa
olen luonteeltani 'periksi ei anneta' tyyppiä	en ole valmis antamaan elämästäni niin paljon rahallisen hyödyn tavoitteluun
omaan erikoisasiantuntijuutta	olen vapaudenhaluinen
olen itsenäinen	luonteestani puuttuu ahkeruus
kykenen tekemään päätöksiä	katson, että perheeseeni ei mahdu kahta yrittäjää
elämässä pitää olla jännitystä	minulla ei ole tarpeeksi kunnianhimoa
minulla on vahvaa tahtoa	en jaksaa miettiä ja keskittyä kunnolla
olen päämäärätietoinen	olen liian antelias
saisin olla oman työni herra	
olen energinen ja kunnianhimoinen	
olen yhteistyökykyinen	
olen valmis tekemään paljon työtä menestyäkseni	
olen yksi jääräpäisimmistä ihmisistä, ketä tunnen	
taiteellinen ja luova	
olen ulospäinsuuntautunut	
pidän tiimityöskentelystä	
jaksan pakertaa kiinnostavien asioiden kanssa kuinka kauan tahansa	
osaan ymmärtää ihmisten tarpeita ja pidän heidän auttamisesta	
minulla on sitkeyttä ja suunnitelmallisuutta	
hallitsen asioiden päällekkäisen pyörittämisen	

Ominaisuuksiensa puolesta vastaajat sopivat hyvin yrittäjiksi. Yrittäjyyden kynnykset näyttävät olevan enemmänkin jossain muualla kuin henkilökohtaisissa ominaisuuksissa.

9.5. Yrittäjyyden vaikeudet

Yrittäjyyteen liittyviä vaikeuksia ja ongelmia

20.9.2001 nuorille suunnattuun tilaisuuteen **osallistuneilta kysyttiin mitä vaikeuksia tai ongelmia heidän mielestään yrittäjyyteen liittyy**. Seuraavaan kuvioon on koottu ja luokiteltu osallistujien mainitsemia asioita. Kuvion pohjalta on hyvä miettiä miten, ainakin osa ongelmista voitaisiin poistaa sopivan tiedottamisen, koulutuksen, neuvonnan ja muun tuen avulla.

Yrittäjyyteen liittyvät vaikeudet ja ongelmat (mainintoja, 20.9.2001 til.)

Yrittäjyyden kynnykset

Seuraavaan kuvioon on koottu ja pyritään havainnollistamaan GEM 2000-raporttien sekä tämän hankkeen aineistojen pohjalta **yrittäjyyden korkean kynnyksen tekijöitä**.

Lähteet: Global Entrepreneurship Mo-

9. kynnys: Koetut henkilökohtaiset esteet mm.

- Puutteellinen koulutus ja yritystoimintaosaaminen
- Sopiva ikä ja kokemus
- Liikeidean kehittymättömyys tai huono idea
- Tiedon puute ja hajanaisuus yrityksen perustamisesta sekä rahoituksesta
- Rahoituksen saanti
- Velkaantumisen, konkurssin sekä muiden riskien pelko ja toiminnan epävarmuus

8. kynnys: Mahdollisuudet saada kokemuksia yrittäjyydestä ja harjoitella sitä heikot

- Tiiviimmät sitoutuneemmat yhteistyön muodot välille oppilaat – koulut/opettajat – pk-yrittäjät
- Ongelmana on vain löytää oikeanlaiset opettajat. Yrittäjiä luulisi kyllä kiinnostavan lähes ilmaiseksi saatava apu.
- Lisäksi esim. TET-jakson (työelämään tutustumisen jakso) kehittäminen; tutustumisesta yritykseen tutustumiseksi yrittäjyyteen
- Yrittäjyysleirit, harjoittelua yrittäjän hoivassa, yrittäjyyden muutosagentit tms.

7. kynnys: Yrittäjäominaisuuksien liiallinen korostaminen

- Esimerkiksi julkiset edistäjä- sekä rahoittajatahot korostavat liikaa millainen yrittäjän pitää olla ja mitä osata.
- Tällainen pelottaa, eikä juuri houkuttele yrittäjäksi sillä normaalisti yhdellä ihmisellä ei voi olla kaikkia hyviä ominaisuuksia, joita tarvitaan yrittämisessä.
- Pitäisi korostaa yrittäjyyden muita asioita ja painottaa esimerkiksi osaamisaukkojen paikkaamista yhteistyöllä ja verkostoitumisella.

6. kynnys: Yrittäjyydestä tiedottaminen riittämätöntä

- Yrittäjyyden hyvistä asioista ja esimerkeistä kerrotaan liian vähän medioissa.
- Tiedottamisen painopiste liikaa yritystoiminnan kerronnassa – yrittäjyyden osa vähäistä
- Verottaja, yrittäjäjärjestöt, edistäjätahot kouluihin useammin kertomaan ilosanomaa yrittäjyydestä.
- Erityisesti pienten yritysten realistista tarinaa esiin.
- Tiedotusta ja koulutusta yrittäjyydestä erityisesti nuorille.
- Yrittäjälehtien lukijoista valtaosa yrittäjiä: Yrittäjälehistä myös tavallisen kansalaisen versiot ja sitä kautta yrittäjyys tulee tutuksi muillekin kuin yrittäjille.

5. kynnys: Tukipalveluiden näkymättömyys

- Erityisneuvontapalvelut esim. yrityksen perustaminen –vaikea saada tietoa, kun ei osaa kysyä
- Yrityksen perustamisvalmennusta ja tietoa rahoituksesta tarvitaan lisää
- Neuvontapalvelut ovat tunnettuja – vain niiden keskuudessa, jotka tuntevat 'paikat'
- Neuvontapalvelijoiden ensisijainen rooli ei ole vastata, kun kysytään, vaan aktiivisesti kertoa ja palvella

4. kynnys: Yrittäjien sosiaalinen turvaverkko liian harva

3. kynnys: Korkea veroaste, verotuksen kohdentaminen ja heikot yrittäjyyden kannustimet

- Tuloja verotetaan liian helposti palkkatuloina (optiotulot, uuden yritystoiminnan tulot).
- Yrittäjyyden taloudelliset kannustimet ovat huonot.
- Yrittäjän pitää tienata 50 % enemmän kuin palkansaaaja päästäkseen samoihin tuloihin.

2. kynnys: Julkisen sektorin voimakas rooli ja holhous yhteiskunnassa

- Julkisen, yksityisen sekä kolmannen sektorin riittämätön työnjako palveluiden tuottamisessa
- Hyvinvointipalveluiden julkinen tuottaminen on naisvaltaista, siksi alhainen naisyrittäjyys
- Lainsäädäntö ja rakenteet:
 - konkurssilainsäädännön uudistamistarve – kohtuullistaminen, konkurssista voi oppiakin – näkökulma, uuden yritystoiminnan mahdollistaminen
 - riskirahoitusjärjestelmä myös muille kuin hitech-yrityksille sekä perhetilanteen huomioiminen yritysten perustamisen rahoituksessa (nuoret perheet ja vastavalmistuneet)
 - uusien yritysmuotojen kehittäminen (esim. kimppa- ja osapäiväyrittäminen)

1. kynnys: Yrittäjyyskasvatus ja -koulutus riittämätöntä

- Yrittäjämäisten ominaisuuksien juurruttamista mahdollisimman varhain: omaehtoisuus, aloitteellisuus, ongelmienratkaisu, luovuus, ryhmätyötaidot, itseluottamus, muutoshakuisuus ja –kykyisyys, palveluasenne, epävarmuuden ja monimutkaisuuden sieto.
- Yritysten perustamisvalmennusta kouluihin

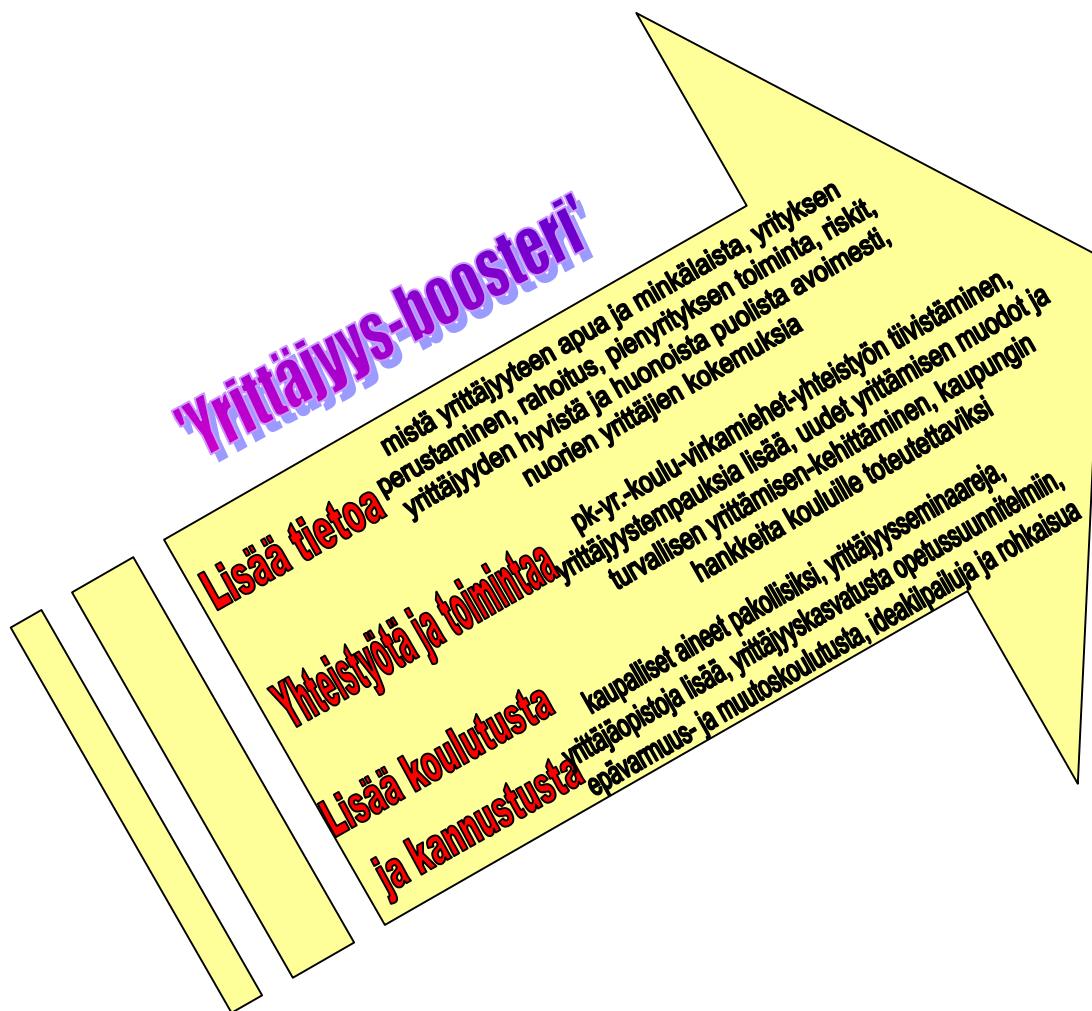
Edellä esitetty kuvio ei ole tyhjentävä esitys yrittäjyyden kynnyksistä sillä varmasti on olemassa useita muitakin kynnyksiä, jotka estävät osaltaan uusien yritysten syntymistä. Kuitenkin em. kynnysten kautta voidaan miettiä ja löytää hyvinkin konkreettisia yrittäjyyttä estäviä tekijöitä. Seuraavassa pari esimerkkiä, jotka em. kynnyksiin liittyvinä voidaan ajatella estävän yrittäjyyttä (3. kynnyks).

Ajatellaan ensin vaikka perustettavaa osakeyhtiötä, jossa osakepääoma pitää maksaa riihi-kuivana rahana jo yhtiön rekisteröintivaiheessa. Olisi hyvä, että tämän osakepääoman voisi esimerkiksi maksaa pikkuhiljaa sitä mukaa, kun tulorahoitusta kertyy. Tällöin moni pienyritystä suunnitteleva pienissä varoissa oleva henkilö voisi perustaa pienen osakeyhtiön, jossa ei ole henkilöyhtiöille tyypillistä progressiivista verotusta ja henkilökohtaista koko omaisuudella vastuussa olemista.

Toinen esimerkki liittyy isoon yritykseen, jossa haluttaisiin ulkoistaa jokin työ antamalla se jollekin työntekijälle, sanomalla, että ole hyvä ja perusta yritys, niin saat sen ja sen työn. No työntekijä sitten perustaa yrityksen ja alkaa tekemään yrityksen nimiin ja lukuun näitä ulkoistettuja töitä täysipäiväisesti, eikä alkuvaiheessa ehdi hankkia muita asiakkaita, puhumattaakaan tekemään muille töitä. Verottaja riemastuu tästä ja katsoo, että kyseessä on palkkasuhde tähän isoon yritykseen, kun kerran ei tässä alkuvaiheessa ole muita asiakkaita eikä juuri yrittäjäriskiäkään. Seuraus: pieni yritys ei ole yritys vaan työtä tekevän palkkasuhde isoon yritykseen sen mukaisine seurauksineen. Tämä on yhteiskunnan ja verottajan holhousta. Ei edes anneta mahdollisuutta esimerkiksi jonkin siirtymäajan myötä pienelle yrittäjälle mahdollisuutta hankkia muita asiakkaita ja töitä.

9.6. Yrittäjyyden vauhdittaminen

20.9.2001 tilaisuudessa osallistujilta **kysyttiin mitkä tekijät voisivat, ja millä tavoin, vauhdittaa yrittäjyyttä erityisesti Turun seudulla.** Seuraavaan kuvioon on koottu yhteen luokitellen näitä vastauksia.

Suora lainaus vastauksista: 'Kyllä organisaatioita on jo tarpeeksi. Nyt vain ko. laitosten pitää hoitaa hommat niin, että yrittäjyys mielletään todelliseksi vaihtoehdoksi.

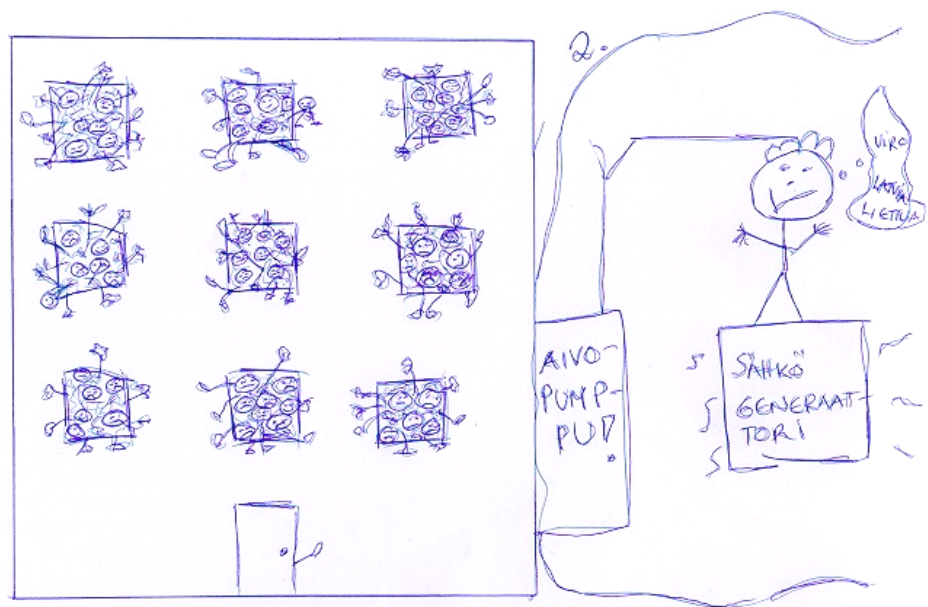
9.7. Kansalaisten työn ja yrittäjyyden toivottavaa tulevaisuuskuvaa 2020

Yrittäjyyden uusi kuva 2020-hankkeen I vaiheen työn edetessä pienryhmien työskentelyn tuotoksista on saatu koottua oheinen toivottava kansalaisten työn tekemisen ja yrittäjyyden tulevaisuuskuva vuoteen 2020. Kuvauksessa käsitellään myös tähän positiiviseen kuvaan liittyviä ongelmia ja mahdollisuuksia. Näiden tuotosten pohjalta on myöhemmin hyvä miettiä, mitä toimenpiteitä eri toimijoilta edellytetään tänä päivänä, jotta voidaan päästä yleisemminkin haluttuun toivottavaan yrittäjyyden tulevaisuuteen.

Työn ja yrittämisen Suomi 2020

Koulua käydään netin kautta: Vaikka lapsia syntyy entistäkin vähemmän ja koulujen budjetit supistetaan edelleen, koulut tulevat olemaan täynnä. Koulujen opetus on kuitenkin pääosin virtuaaliopetusta ja oppilaat valitsevat oppiaineensa itse internetistä. Opiskelu tapahtuu niin ikään pääosin kotoa käsin internetin välityksellä. Opettajat opettavat netin kautta 'opettajien virastosta' käsin. Pakollinen koulunkäynti aloitetaan 5-vuotiaana ja koulunkäynti loppuu 15-vuotiaana.

19.4.2002 Koulutus-Suomi 2017
Riitta Suika

Eriarvoinen koulutus: Työelämä on erikoistunutta ja vaaditaan täsmäkoulutusta. Pääosan täsmäkoulutuksesta antavat yritykset ja yrittäjät. Lisäksi tarvitaan tietoteknisiä sekä verkostoitumisen taitoja. Kansainvälisyys lisääntyy ja ihmisten kielitaito paranee. Ihmisellä monta ammattia elämänsä aikana. Työntekijöiltä vaaditaan paljon, mutta vastapainona hyvillä työntekijöillä on paljon etuuksia. Huippujen koulutus vaatii rahaa ja aikaa. Niukat resurssit kohdennetaan näihin, jolloin ns. perustyöntekijöiden koulutus on huonoa. Pääsääntöisesti työelämässä alaisten sekä heikommassa neuvotteluasemassa olevien työntekijöiden asema on huono sillä ammattiyhdistyksenkään eivät välitä heistä. Kansalaiset jakaantuvat a ja b -luokkaan. Erot rikkaiden ja köyhien välillä kasvavat. Edelleen ne, jotka eivät osaa käyttää tietotekniikkaa, putoavat pois kärryiltä ja syrjäytyvät. Tosin vastikään on kehitetty aivopumppu, joka pelastaa nuoret tietämättömyydeltä. Käyttökokemuksia laitteesta ei vielä juurikaan ole, muutamia pään paisumistapauksia lukuun ottamatta.

Koneet jyrää ja työttömyys kukoistaa: Tuotannolliset työt automatisoituvat edelleen. Ihmiset keksivät lisää elämää helpottavia laitteita ja koneita. Ihmiset tekevät koneet ja käyttävät niitä, mutta koneet ja robotit tekevät varsinaisen työn. Ihmisen tekemä työ on kevyempää kuin nykyisin sillä koneet ja robotit tekevät kaikkein raskaimmat työt. Toisaalta rutiinityöt ovat entistä tylsempiä, lähinnä koneiden vahtimista. Kuitenkin koneiden korjaamisessa tarvitaan yhä ammattitaitoisempia työntekijöitä 'konemaailmaan'.

Kaikilla on halu tehdä hyväpalkkaista työtä, mutta automaatio vähentää kuitenkin tehtävää työtä. Automatisoituminen lisää edelleen työttömyyttä, ihmiset tienaaavat vähemmän ja BKT laskee. Suomeen syntyy työttömyyden ohella työntekijäpulaa, huipputyöntekijöiden lähtiessä ulkomaille töihin. Maamme ei myöskään kiinnosta ulkomaa-

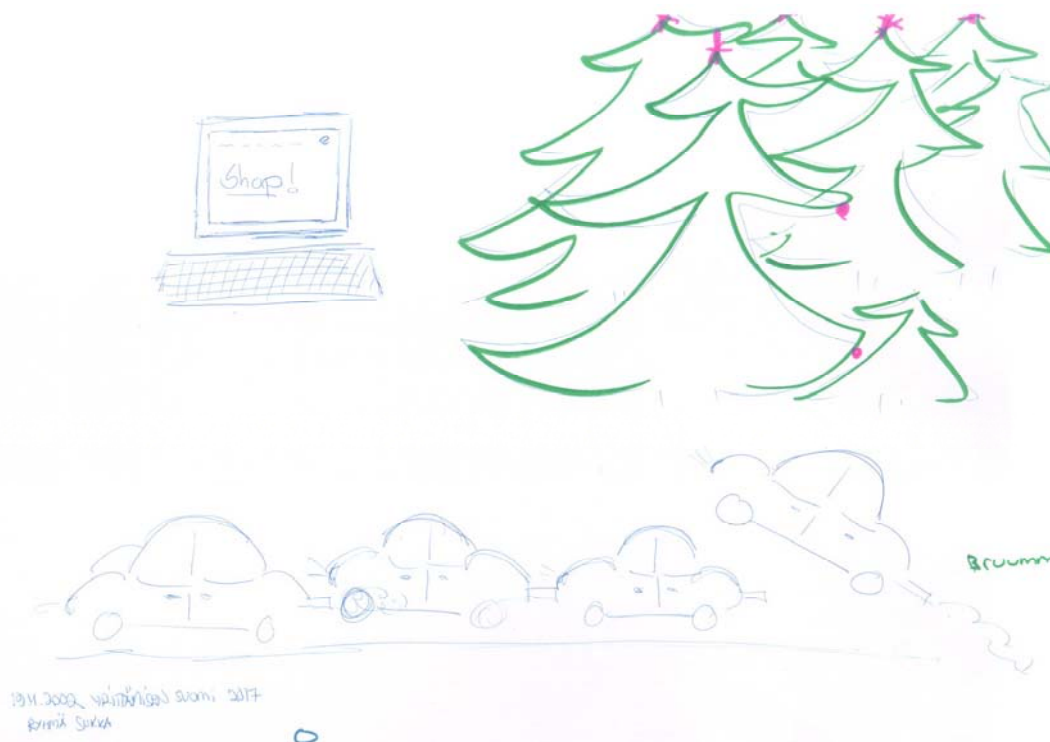
laisia osaaajia. Työmäärä per henkilö lisääntyy sekä työ- ja vapaa-ajan raja hämärtyy - työ tulee kotiin. Tosin etätöitä tehdään paljon. Työtä tekeville työajat pitenevät ja toisilla ei ole työtä lainkaan. Pätkätyöt ovat työelämän arkea. Tuloterot kasvavat edelleen.

Suuryritykset jyräävät ja metsäteollisuus on edelleen Suomen selkäranka: Isojen yritysten määrä lisääntyy ja yritykset tulevat kansainvälisiksi. Joitakin isoja yrityksiä siirtyy ulkomaille, mutta myös ulkomaalaiset yritykset ostavat osuuksia suomalaisista yrityksistä. Suomessa on edelleenkin paljon metsää ja se on tärkeä vientituote. Metsästä saadaan paperia, huonekaluja, lääkkeitä sekä rakennusteollisuuden tuotteita ja taloja. Lisäksi koneita, ruokaa ja vaatteita valmistetaan Suomessa. Nokia on lähtenyt USA:han tai Kiinaan.

Yrityskanta on polarisoitunutta. Suomessa on sekä mikro- että suuryrityksiä. Pienyrityksiä on vähän. Yritykset keskittyvät kaupunkeihin ja toisaalta elinvoimaisiin maaseutualueisiin. Yrittäjäyys kiinnostaa ihmisiä ja sitä arvostetaan. Rahoitusneuvontaa ja kaikenlaista tukea löytyy. Suuryritykset pärjäävät omillaan, mutta valtio, kunnat ja pankit tukevat mikroyrityksiä. Franchising –yrittäminen on laajaa, pieniä palveluyrityksiä on paljon ja verkostoituminen mahdollistaa laajat ja kokonaisvaltaiset palvelut. Yritykset ovat ketjuuntuneet ja ketjut kilpailevat toisia ketjuja vastaan. Ihmiset vaativat henkilökohtaista palvelua.

Maaseutu on elinvoimainen ja virkeä: Maaseudun elämän laatu houkuttelee ihmisiä kaupungeista. Maaseudun elämysmatkailu, leiritoiminta, toimivat kyläkaupat, ilmaston lämmetessä monipuolistuva maanviljelys, latohotellit, museot sekä remontoitavat autiotalot luovat maaseudulle työpaikkoja.

Kilpailukykyä lentävästä autosta: Suomalaiset ovat keksineet halvan, luotettavan ja saasteettoman lentävän auton, jota valmistaa Valmet. Autoa myydään ulkomaille niin paljon kuin vain pystytään valmistamaan. Lentävän auton avulla vältetään ruuhkilta, varsinkin, kun lentävän auton ohella myydään ruuhkien logistista ratkaisua, kerrosautotietä ja sen edellyttämiä laitteita sekä opasteita.

Vapaa-aika kaupallistetaan ja lähes kaikki ostokset tehdään netissä: Vaikka on olemassa vielä ns. tavallisia kauppiaita, lähes kaikki ostokset tehdään internetin kautta. Internetin välityksellä ostetaan kuljetuspalvelut, vaatteet, kirjat, autot, ruoka, vapaa-ajan tuotteet jne., mutta toisaalta ihmiset tuhlaavat myös turhuuksiin.

Palvelusektori kukoistaa työttömyydenkin keskellä: Palvelusektori kasvaa edelleen ja henkilökohtaisten palveluiden tarve lisääntyy. Kaikilla on kiire, kaupat ovat ympäri vuorokauden auki ja hyvinvointipalveluiden kysyntä kasvaa jatkuvasti. Virastojen palvelut ovat pääosin siirretty verkkoon.

Matkailu avartaa edelleen: Vaikka Eurooppa alkaa olla kaikkialla jo samankaltainen kulttuurisesti, tulevat turistit silti Suomeen sankoin joukoin maamme erityisen leiman, eksotiikan sekä puhtaan luonnon vuoksi. Tosin merenpinnan nousu sekä ilmaston lämpeneminen rajoittavat talven perinteisten hui-

vien ja matkailupalveluyrittäjyyden mahdollisuuksia, mutta turismi kehittyy ja matkailutuloja kertyy silti hyvin.

Paljon on ongelmia mutta myös yrittämisen mahdollisuuksia: Virtuaalisessa, globaalissa sekä 'konemaailmassa' ihmisistä on tullut laiskoja, läskejä, epäsosiaalisia, sairaita, heidän kuntonsa on rapautunut, sairaudet ja syrjintä ovat lisääntyneet. Ihmiset hukkuvat liialliseen, väärään tai sopimattomaan tietoon (infoähky). Nettikaupassa tapahtuu huijauksia ja on vaikea valvoa moraalia ja laillisuutta. Netti kaatuilee ja ihmiset jäävät pulaan. Viruksia on tavan takaa tietokoneissa.

Palvelut ovat kalliita. Kaikilla ihmisillä ei ole varaa ja mahdollisuutta elämykselliseen vapaa-aikaan eikä hyvinvointipalveluihin. Palveluista tulee eliitin etuoikeus. Palvelusektorin kasvun ja muun kehityksen myötä yhteiskunnassa lisääntyy myös kaikenlainen välinpitämättömyys ja inhimillisyyden puute alkaa näkyä mm. hoitosyytteiden määrä kasvaa rajusti. Vaikka asianajat rikastuvat yhteiskunta ei ole menossa ihan terveeseen suuntaan. Edelleen kaikenlainen rikollisuus ja huumekauppa lisääntyvät.

Yritykset myyvät tarinoita, mielikuvia ja brandeja. Suomalaisuus ja paikallisuus on kunniassa, mutta toisaalta ylikansallisten yritysten arvot ja brandit leviävät. Yritysten moraali on kirjavaa ja ylikansallinen hallinta voimakasta. Ihmisten todellisuudentaju heikkenee ja he ovat mainostajien armoilla. Mikään ei enää riitä, vaan pakko on saada aina jotakin lisää. Välinpitämätön asenne leviää kaikkeen ja ihmisten tavoitteellisuus puuttuu. Suurelle osalle väestöstä mikään ei tunnu milteään, joka osaltaan lisää rikollisuutta.

Edellä kuvattu kehitys lisää terveys- ja hyvinvointipalveluiden, vapaa-ajan tuotteiden ja palveluiden sekä turva- ja suojapalveluyritysten tuotteiden ja palveluiden kysyntää. Suomessa kehitettävät huippurokotteet ja muiden lääkkeiden kehitys luo myös työtä. Työttömyys, saasteet ja romu ovat riesanamme ja tosiasia, mutta kierrätyksen ja uusiokäytön kehittäminen, parem-

pilaatuisten sekä ympäristöystävällisten tuotteiden kehittäminen luovat uusia työmahdollisuuksia.

Ihmisten jäädessä työttömiksi työn automatisoitua, heiltä jää enemmän aikaa olla läheisten ihmisten kanssa ja huoltaa ihmissuhteitaan. Kulttuuri sekä taiteet kehittyvät ja tarjoavat lisääntyvässä määrin työpaikkoja. Automatisoitumista ei täydellisesti voida ulottaa maatalouteen, jolloin maatalous sivuelinkeinoineen tarjoaa ihmistyötä ja lisää maaseudun väkeä. Maa-seutumatkailu vilkastuu myös oleellisesti. Ilmaston lämpeneminen tekee myös hyvää maaseudun tuotannolle. Automatisoituva maailma tarjoaa vapautuneelle työvoimalle myös mahdollisuuden 'keksiä' itse omia ammatteja ja töitä, lähinnä palvelusektorin parista. BKT lasku on myös mahdollisuus, joka pakottaa lisäämään hyötykulutusta, jolloin turha kulutus vähenee.

Uuden monipuolisen ammattirakenteen kehittäminen sekä sopiva työnjako vähentävät syrjäytymistä sekä kansalaisten jakautumista menestyjiin ja luusereihin. Edelleen työelämän joustavuus ja sen nivoutuminen osaksi arkipäivän elämää helpottuu, koska työ ei ole enää sidottu määrättyyn aikaan tai paikkaan (nettiyhteys, puhelin, kannettava tietokone) eikä kaikenlaisten palveluiden saatavuus ja liikkeiden aukiolo ole joustavan toiminnan esteenä. Työn laatu ja viihtyvyys voivat jopa parantua, koska työolosuhteet ja työrytmi voidaan joustavasti valita. Työmatkat ja -ruuhkat loppuvat työn aika- ja paikkariippumattomuuden vuoksi suurelta osin, joka on todella ekologista.

Yrittämistä 2020

Minkälaista yritystoimintaa tämän hetken nuori on kiinnostunut harjoittamaan vuonna 2020? Hankkeeseen osallistujia pyydettiin kuvittelemaan, että he toimivat yrittäjänä Turun seutukunnassa vuonna 2020 sekä minkälaista yritystoimintaa he tällöin harjoittavat (20.9.2001 tilaisuus). Seuraavaan kuvioon on koottu yhteen esille noussutta **yritystoimintaa sekä luonnehdintaa** tuon ajan yrittämisen ympäristöstä.

Yritystoiminta ja yrittämisen ympäristö vuonna 2020 (20.9.2001 tilaisuus)

10. TUTKIJAN JOHTOPÄÄTÖKSIÄ JA IDEOITA YRITTÄJYYDEN AKTIVOIMISEKSI TURUN SEUTUKUNNASSA

Hankkeen työskentelyyn on tähän mennessä osallistunut noin 200 henkilöä. Mukana on ollut mm. yrittäjyyden edistäjiä, valtion ja kuntien muita edustajia, eri alojen opetushenkilökuntaa, eri järjestöjen edustajia (kansalais-, urheilu- nuoriso-, yrittäjä-,), yritysten edustajia sekä nuoria että varttuneempia yrittäjiä. **Hankkeen pääkohderyhmänä ovat kuitenkin olleet nuoret**, joiden käsityksiä yrittäjyydestä on ollut tärkeä kuulla sillä heissä on yrittäjyyden tulevaisuus. Nuorten osallistujien painopiste on tähän asti ollut peruskoulupuolella, joskin eri tilaisuuksiin osallistujina ovat olleet myös ammattiin opiskelijoita, korkean asteen opiskelijoita sekä työssä olevia nuoria. Jatkossa on hyvä järjestää yksi tai kaksi workshopia, joihin osallistuu ammattiin tai korkeakoulussa opiskelevia henkilöitä.

Hankkeen tähänastisista tuotoksista voidaan nostaa esille seuraavia yrittäjyyden edistämisen kannalta huomionarvoisia seikkoja, joita on hyvä pitää mielessä, kun suunnitellaan ja toteutetaan yrittäjyyteen kannustavia toimia. Lainsäädännöllisiä ja muita julkisen vallan piiriin kuuluvia asioita ei nosteta tässä esille sillä ne etenevät omia teitään ja tahtiaan.

- **Yrittäjämäisiä ominaisuuksia tulee juurruttaa lapsiin ja nuoriin mahdollisimman varhain.** Tämä tarkoittaa omaehtoisuuden, aloitteellisuuden, ongelmien ratkaisun, luovuuden, ryhmätyön, itseluottamuksen, muutoshakuisuuden ja –kykyisyyden, palveluasenteen sekä epävarmuuden ja monimutkaisuuden siedon taitojen valmentamista.
- **Mediat ovat liian passiivisia yrittäjyyden asioissa.** Lisää asiaa yrittäjyydestä lööppeihin sekä tuutteihin. Asioiden käsittelyn tulisi olla lisäksi kaiken kansan omaksuttavassa muodossa sekä realistista, hyvät ja huonot asiat esille tuovaa.
- **Osallistujien mukaan (nuoret) yrittäjyyttä ei tuoda esille juuri lainkaan tai tuodaan kouluissa esille liian vähän.** Nuorilla on ilmeisen realistinen kuva yrittämisestä ja yrittäjyydestä, mutta 'ulkopuolisista lähteistä' (mediat ym.) saatu yksipuolinen sekä negatiivis-painotteinen informaatio ei ole omiaan houkuttelemaan yrittäjäksi heitä. Osallistujat kaipa-sivat enemmän tietoa yrittämisestä ja yrittäjyydestä, ei niinkään yritystoiminnasta. Osallis-tujat halusivat kuulla enemmän yrittäjien omia tarinoita yrittämisen arjesta –hyvistä, mutta myös epäonnistumisista (ja erityisesti nuorten ja pienyritysten yrittäjien kertomana). Edel-leen yrittäjyyskoulutusta pitäisi saada yrityksen perustamisesta. Koulu- ja yritysysteistyötä pitää syventää edelleen.
- **Hankkeeseen osallistujista (nuoret) puolet katsoi sopivansa ominaisuuksiensa puo-lesta yrittäjiksi.** Osallistujat perustelivat myös sopivuuttaan tai sitä, mikseivät he sovi yrit-täjiksi. Huomattavasti enemmän tuli perusteluja siitä, miksi he sopivat yrittäjiksi kuin miksi eivät. Silti ulkoapäin (edistäjätahot) kerrotaan, minkälainen yrittäjän pitää olla. Tämä on lannistusta.
- **Tuki- ja neuvontapalvelut ovat liian näkymättömiä.** Erityisneuvontapalveluita, esimer-kiksi yrityksen perustamiseksi, on vaikea saada, kun opastusta tarvitsevat eivät aina osaa kysyä oikeita kysymyksiä (vastauksia toki saavat , mutta..) asiaan liittyen. Tietoa rahoit-kuksesta tarvitaan myös lisää. Edelleen yritysneuvontapalveluiden roolin tulisi olla aktiivi-sempi; ensisijainen rooli ei ole vastata, kun kysytään vaan aktiivisesti kertoa ja palvella.

Työn edetessä **tutkijalle on noussut mieleen seuraavia konkreettisia ideoita yrittäjyyden eteenpäin viemiseksi Turun seutukunnassa.** Osa ideoiden mukaisesta toiminnasta voisi hyvinkin sopia Turun Seudun Kehittämiskeskuksen TAD Centren toimintakenttään ja osaa ideoista se voisi toteuttaa yhdessä esimerkiksi Generaattorin, yrittäjäjärjestön, kuntien ja koulujen kanssa.

Aktiivinen tiedotustoiminta

- **Toimittaa Ilta-Sanomien tyyppistä yrittäjyyden iltalehteä,** jota myytäisiin esim. R-kioskien kautta. Lehti käsitelisi vain yrittäjyyteen ja yrittämiseen liittyviä positiivisia lööppejä ja antaisi lukijoille ideoita omaankin yrittäjyyden suunnitteluun. Tähän hommaan tarvitaan toki toimittaja töihin.
- **Tuottaa TV:hen 'yrittäjyyden välipaloja'** (10 min), edes paikallis-TV:hen, joiden kautta voitaisiin kansalaisille tarjota hyviä esikuvia yrittämisestä yrittäjien itsensä kertomina.
- Koska näyttää siltä, että suomalainen yrittäjyyden ajattelu virallisissa tahoissa on rajoittavaa, eikä avartavaa (vrt. Finnveran avaimenreikä-mainos – siis seula, josta vain harvat pääsevät lävitse; toisaalta korostetaan yrittäjyysominaisuuksien tärkeyttä jne.), tulisi TAD Centren viljellä aktiivisesti kansalaisiin päin kannustavaa ja yrittäjyyden tarjoamia mahdollisuuksia –tukevaa ajattelua. **Positiivinen TAD – seutukunnan onneksi!**

Tietokanta seutukunnan yrittäjyydestä

- Kuntien eri 'hallintokunnat' analysoivat oman kuntansa osaamispotentialiin, työvoiman rakenteen, toivottavan elinkeinorakenteen, sukupolvenvaihdosyritykset, yrittämisen ilmapiiirin tms. sekä miten kunnat voisivat tukea kuntaan muuttavaa tulevaa yrittäjää. Tarkoitus ei ole tehdä tilastollista tietokantaa, vaan ihan **konkreettista tietoa tarjoava rekisteri.** Rekisteriä voisi ylläpitää TAD Centre. TADi Centrellä on jo tietokanta, mutta sen sisältöä voisi vielä miettiä, jotta se palvelisi myös 'pehmeiden' tietojen kanavana. Tietokanta voisi jopa olla interaktiivinen, jolloin vaikka tavallinen kansalainenkin pääsisi sinne jotain lisäämään tai osallistumaan kuntansa houkuttelevuuden lisäämiseen.

Neuvontaa ja kädestä pitäen ohjaamista

- **Tänään minusta tulee yrittäjä-päivät:** Yrityksen perustaminen ei ole kovin vaikeaa. Tarvitaan vain hieman neuvoja sekä konkreettista apua. Vakuutusyhtiö tai pankki voisi auttaa henkilöä perustamaan oman yrityksen (paperit, luvat ja ilmoitukset), tyyliin tee se tänään tänään. lähtiessä 'talosta' olet yrittäjä
- Suomalaiset harrastavat paljon. Neuvontaa, ohjaamista ja koulutusta tulisi ulottaa entistä enemmän eri alojen **harrastajien piireihin.** Eri alojen harrastajat voivat olla laajasti ottaen yrittäjiä, vain asiakkaat puuttuvat. Käsillä tekijät – muut harrastajat – nuoret – eläkeläiset – heille yrittäjyyskoulutusta ja yrityksiä pystyyn!
- **Yrittäjyyden informaattikko yrityksen eri kasvuvaiheisiin:** Yrittäjyydestä on usein hankalaa saada relevanttia tietoa, tieto on hajallaan, eikä oikein saa asiasta kiinni, kun ei tiedä keneltä mitään asiaa kysyy, miten kysyy tai ylipäättään ei tiedä, mitä kysyy. Yrittäjyyden ja yrittäjien neuvonta on yrityksen perustamista lukuun ottamatta järjestetty toiminnoittain, kuten yritysrahoitus, työsuojelu, verotus jne. Toki em. aiheet ovat monimutkaisia, mutta tiettyssä määrin voitaisiin järjestää neuvonta enemmän toiminnallisuuden pohjalta (ei siis pelkästään toiminnoittain) siis yrityksen elinkaarivaiheen mukaan. Olisi pre-yrittäjyyden informaattikko, kasvuyrityksen informaattikko jne., joka tietäisi laajemmin yrityksen tiettyyn vaiheeseen liittyvistä ongelmista ja vastauksia ja sparrausta voisi saada

helpommin yhdestä osoitteesta. Sijointupaikka tällaiselle henkilölle voisi olla nykyisistä 'virastoista' mikä tahansa, kunhan kaikille olisi selvää, että missä on tämän tai tämän yrittämisen vaiheen tietäjä.

Edistäjätohojen pienyritysyystävällisyyden lisääminen

- Professori Ted Fuller Durham Universitystä (UK) kysyi Tulevaisuuden tutkimuskeskuksen järjestämässä Vision Week 2002 seminaarissa: What is the difference between corporate business and owner managed business? The answer was: Corporate business is economic and owner managed business is personal. Tässä valossa voidaan kysyä, miksi sitten yrittäjyyden edistäminen näyttää olevan enemmän luonteeltaan taloudellista toimintaa painottavaa ja tukiin pohjautuvaa kuin henkilön kasvuun ja kehittymiseen tähtäävää? Tälläkin saralla TAD Centre voisi olla edelläkävijän roolissa.

Rahoitusinstrumenttien kehittämistä

- TAD Centre voisi olla perustamassa ns. **Yrittäjyyden tukisäätiötä**, johon voisi liittyä pankkeja ja vakuutusyhtiöitä tms. Säätiölle kertyisi eri pankkitilien kautta rahaa. Pankeissa olisi tuotevalikoimassaan esim. yrittäjyyden tukitili, johon yrittäjyyttä arvossa pitävät henkilöt tai mieluummin yrittäjät ja yritykset voisivat tallettaa omia varojaan tai käyttää kyseistä tilimuotoa laskutustilinä. Tilin korosta osa menisi kartuttamaan Yrittäjyyden tukisäätiön rahastoa, joka sitten kertyneillä varoilla tukisi uutta yrittäjyyttä, nimenomaan sellaisia innovatiivisia yritysideoita, joiden on vaikea saada rahoitusta tämänhetkisiltä julkisilta rahoituslähteiltä. Tavoitteena olisi siis uusien ideoiden löytäminen sekä sellaisen yrittäjyyden tukeminen, joka ei täytä ns. 'virallisten' tukimuotojen kriteereitä.

Etenemistä pienin askelin

- 'Päätä perustaa ensin yritys' tai **'Yrittäjyyden koeaika' –ajattelu**: Koska ihmisen on vaikea tehdä ylipäättään suuria päätöksiä, puhumattakaan koko tulevan elämänsä laajuudessa tai pituiseksi ajaksi, voitaisiin miettiä ratkaisua, jossa päätös yrittäjäksi ryhtymiselle koskisi vain pientä aikaa tulevaisuuteen, ei koko elämän mittaisena päätöksenä. Henkilö voisi päättää ryhtyä yrittäjäksi esim. vain vuoden 'koeajaksi' ja sitten, onko homma häntä varten. Koeajan aikana henkilöllä olisi mahdollisuus saada myös työttömyyskorvausta jos vain hänellä olisi vain vähän yrittäjän töitä. Edelleen koeajan aikana henkilö voisi päättää verotetaanko hänen saamansa tulot yritystulona vaiko työtulona ts. jatkuuko yritystoiminta varsinaisena yritystoimintana tämän jälkeen. Tarvittaisiin vain verottajan ja rekisteriviranomaisten hyvää tahtoa; koe-yrittäjien rekisteri sekä verohallinnon sisäistä joustavuutta. TAD Centre voisi yhdessä yrittäjäjärjestön kanssa viedä tämän tyyppistä ajattelua eteenpäin virkakoneistossa.

Kansalaisten 'kevyttä' kuulemistä

- **Vuosittaiset kirjoituskilpailut**: Yrittäjät kirjoittavat omasta yrittäjyyden arjestaan, sen hyvistä ja huonoista puolista sekä peloista (esim. 50 yrittäjää kirjoittaa, yrittäjäjärjestön kautta kontaktoidusti). Tämä sitoo hyvin myös yrittäjäjärjestön hommaan mukaan. Koululaiset ja opiskelijat kirjoittavat ajatuksiaan, kokemuksiaan, näkemyksiään tms. yrittäjyydestä. Pientä palkintoakin voisi kilpailussa olla. Kirjoituskilpailun aineistojen vertailua voisi olla hedelmällistä, kun vertaillaan missä määrin eri osapuolien näkemykset kohtaavat. Tukee hyvin varsinaisia edistämisen toimenpiteitä, kun tiedetään miten ja mitä toimenpiteitä tarvitaan yrittäjyyden edistämisessä.

Yritysten- ja kouluyhteistyön tukeminen

- Tiiviimpää yhteistyötä koulujen ja yrittäjien välillä: Ei pelkästään TET-jaksoa vaan pitkäaikaista yhteistyötä esim. jonkin yrittäjän tehtävän tekemistä luokalla, esim. markkinointikirjeiden jakoa, asiakastytyväisyyssmittausta lomakkeiden jakona, yrittäjän tilojen siivousta, tiedon hankintaa tietyistä alasta tietokoneella, esitteiden suunnittelua ja muutakin piirustus, kirjoitus ym. apua. Luokka ja opettaja sitoutuu pitkäaikaiseen ja paikalliseen yhteistyöhön yrittäjän kanssa. Yrityksissä on varmaan tehtäviä mitä lapsi/nuori osaa ja saa tehdä! Voisiko kunta tukea tätä toimintaa jotenkin? Koululle tämä olisi enemmän yritteliäisyyden koulutusta. Oppilaat voisivat perustaa ihan oikean yrityksen tekemään yrittäjiä auttavaa työtä (esim. Vaisaaren koulun yrittäjän apu ab)
- Koulutetaan tai perehdytetään kouluihin **'yrittäjyyden muutosagentteja'**. Nämä muutosagentit voisivat olla myös oppilaita. Muutosagenttien tehtävänä voisi olla esim. yhteydenpito paikallisiin yrittäjäyhdistyksiin sekä alueen yrittäjiin, neuvoa ja auttaa muita oppilaita yrittäjyyden tutuksi tekemisessä sekä 'haistella' yritysideoita omassa ympäristössään.

Opettajat kiertoon

- Jos kerran peruskouluissa ei saa riittävästi yrittäjyydestä tietoa, niin voitaisiin tehdä niin, että kaupallisten oppilaitosten opettajat opettavat muutaman tunnin kuukaudessa yläasteilla ja lukioissa ja vastaavasti lukioiden opettajat preppaavat kauppisten oppilaita pohjaltaan huonoiksi jääneissä 'peruskouluaineissa' (äidinkieli jne.). Ei edes maksa juuri mitään. Vaihtelua opettajille ja tieto leviää. Työn kiertoa siis.

Uusien yritysmuotojen kehittäminen

- **Kimppayrittäjyyden** kehittäminen voisi lisätä yrittäjyydestä kiinnostuneiden määrää tyyliin 'en yksin mutta...'
- **Osapäiväyrittäminen** -tyyliin puoli vuotta yrittäjänä ja puoli vuotta virastossa töissä tms.

LÄHDELUETTELO

(Hankkeessa pidettyjen tilaisuuksien tuotosten lisäksi)

Aikuiskasvatus. Aikuiskasvatustieteellinen aikakauslehti numero 2/2001.

Arenius, Pia & Autio, Erkko (2000) GEM Global Entrepreneurship 2000 Monitor. Finnish Executive Report. Espoo 2000.

Arenius, Pia & Autio, Erkko & Kovalainen, Anne & Reynolds, Paul D. (2001) GEM Global Entrepreneurship 2001 Monitor. Finnish Executive Report. Espoo 2001.

Arenius, Pia & Autio, Erkko & Kovalainen, Anne & Reynolds, Paul D. (2002) GEM Global Entrepreneurship 2002 Monitor. Lehdistötiedote 13.11.2002.

Economic Trends -lehti 6/2001.

Futura-lehti 1/1999. Tulevaisuuden tutkimuksen seura ry.

Heinonen, Jarna (1999) Kohti asiakaslähtöisyyttä ja kilpailukykyä. Sisäinen yrittäjyys kunnallisen yksikön muutoksessa. Turun kauppakorkeakoulun julkaisuja sarja A-5:1999.

Holm, Pasi (2000) Yrittäjäksi ryhtymisen taloudelliset kannustimet. ETLA, Elinkeinoelämän Tutkimuslaitos. Keskusteluaiheita numero 708/2000.

Hyrsky, Kimmo (2002) Riitta Hildénin toimittamassa artikkelissa Läpi harmaan kiven. Ekonomi-lehti 2/2002

Jensen Rolf (1999) The Dream Society. McGraw-Hill 1999.

Jylhä, Eila & Paasio, Antti & Strömmer, Riitta (2000) Menestyvä yritys. Edita. Helsinki 2000.

Kauppa- ja teollisuusministeriön tutkimuksia ja raportteja (3/2000) PK-yritykset kansantaloudessa.

Kurki, S. & Linnamaa, R. & Sotarauta, M. (toim.) (2000) 14 näkökulmaa alueelliseen kehittämiseen: Seinäjoen I aluekehitysseminaarin julkaisu. Tampereen yliopisto, Alueellisen kehittämisen tutkimusyksikkö. Sente-julkaisuja 5/2000.

Kyrö, Paula (1998) Yrittäjyyden tarinaa kertomassa WSOY Juva

Mannermaa, Mika (2000) Tulevaisuuden haltuunotto. PK-yrityksen ennakkoinnin käsikirja. ESR-julkaisut 77/00. Edita 2000.

Mannermaa, Mika (1999) Tulevaisuuden hallinta. Skenaariot strategiatyöskentelyssä. Ekonomia-sarja WSOY 1999.

Mäki, Katja & Vafidis, Anne (2000) Yrittäjyys ja sen edistäminen Turun kauppakorkeakoulu-laisten näkökulmasta. Turun kauppakorkeakoulu, Yritystoiminnan tutkimus- ja koulutuskeskus sarja B tutkimusraportteja.

Paajanen, Pekka (2000) Yrittäjyyskasvattaja. Jyväskylän yliopisto. Taloustieteiden tiedekunta. Licensiaattitutkimus. Julkaisuja nro 123/2000.

Raunio, Mika & Linnamaa, Reija (2000) Asuin- ja elinympäristön laatu ja kaupunkiseutujen kilpailukyky. Tampereen yliopisto. Alueellisen kehittämisen tutkimusyksikkö. Sente-julkaisuja 9/2000.

Sotarauta, Markku & Linnamaa, Reija (1999) Etelä-Pohjanmaan strategioita ja kehittämismallia etsimässä. Tampereen yliopisto. Alueellisen kehittämisen tutkimusyksikkö. Sente-julkaisuja 2/1999.

Sotarauta, Markku & Mustikkamäki, Nina (toim.) (2001) Alueiden kilpailukyvyn kahdeksan elementtiä. ACTA nro 137. Suomen Kuntaliitto Helsinki 2001.

Söderlund, Sari & Tiihonen, Paula (1999) Työ tulevaisuudessa -julkaisu. Taustamateriaalia Tulevaisuusvaliokunnan skenaariohankkeeseen 1999.

TAD Centren toimintakertomus 2000.

Varsinais-Suomen TE-keskuksen toimintakertomus 1999.

Wilenius, Markku (1999) Murroksen merkit ja tulevaisuuden idut: Mitä teollisuusyhteiskunnan jälkeen? Futura 1/1999.

Ylikovero, Kristiina (toim.) (2002) Mistä löytyvät nuoret yrittäjät? Helsingin Sanomat 10.2.2002.

AIKAISEMMAT TUTU-JULKAISUT

- Härkönen, Ene (2003) Varsinais-Suomi hyvin toimivaksi kestävä kehityksen tietoyhteiskunnaksi Euroopassa 2005. Varsinais-Suomen tietoyhteiskuntastrategia 2002-2005. Tutu-julkaisuja 1/2003. Tulevaisuuden tutkimuskeskus, Turun kauppakorkeakoulu & Varsinais-Suomen liitto & Turku Science Park. 47 s.
- Siivonen, Katriina & Grönholm, Björn (2002) Framtidsscenarier för Åboland. Projektets slutrapport. Tutu-publikationer 9/2002. Framtidsforskningsinstitutet vid Åbo handelshögskola. Tulevaisuuden tutkimuskeskus, Turun kauppakorkeakoulu. 102 s.
- Heikkilä, Juha & Hietanen, Olli (2002) Suomenselä-Salo-Turku-Naantali -kehityskäytävän ympäristövaikutusten arvioinnin kehittämishanke. Tutu-julkaisuja 8/2002. Tulevaisuuden tutkimuskeskus. Turun kauppakorkeakoulu. 40 s.
- Luukkanen, Jyrki & Kaivo-oja, Jari (2002) The European Union Balancing between CO₂ Reduction Commitments and Growth Policies. Tutu publications 7/2002. Finland Futures Research Centre. Turku School of Economics and Business Administration. 46 p.
- Kaivo-oja, Jari & Marttinen, Jouni & Varelius, Jukka (2002) The Role of Employment and Economic Development Centres in the Finnish Regional Foresight system. Tutu publications 6/2002. Finland Futures Research Centre. Turku School of Economics and Business Administration. 31 p.
- Luukkanen, Jyrki & Kaivo-oja, Jari (2002) Economic Development and Environmental Performance: Comparison of Energy Use and CO₂ Emissions in OECD and Non-OECD Regions. Tutu publications 5/2002. Finland Futures Research Centre. Turku School of Economics and Business Administration. 21 p.
- Ahokas, Ira (2002) Tietoyhteiskunnan vaikutukset ammattirakenteeseen nykyisissä Euroopan Unionin maissa sekä jäsenehdokasmaissa. Tutu-julkaisuja 4/2002. Tulevaisuuden tutkimuskeskus. Turun kauppakorkeakoulu. 93 s.
- Hietanen, Olli & Heinonen, Sirkka (2002) SIS 2010. Kouvolan kaupungin kestävä tietoyhteiskunnan visio. Tutu-julkaisuja 3/2002. Tulevaisuuden tutkimuskeskus. Turun kauppakorkeakoulu. 37 s.
- Hietanen, Olli (toim.) (2002) Taitoyhteiskunta osallistumisen edistäjänä. Tutu-julkaisuja 2/2002. Tulevaisuuden tutkimuskeskus. Turun kauppakorkeakoulu. 59 s.
- Hietanen Olli, Kaskinen Juha & Takala Anu (2002) KEKETU-verkostoanalyysi. Seudulliset strategiset verkostot innovaatiotekijöinä ja sosiaalisena pääomana. Tutu-julkaisuja 1/2002. Tulevaisuuden tutkimuskeskus. Turun kauppakorkeakoulu. 29 s.
- Kaivo-oja, Jari & Rajamäki, Risto (2001) Kuntien strategisen yhteistyön trendit maakunnissa vuosina 1995-2000 Aluebarometriaineiston perusteella. Tutu-julkaisuja 5/2001. Tulevaisuuden tutkimuskeskus. Turun kauppakorkeakoulu. 34 s.
- Tapio, Petri & Willamo, Risto (2001) Environmental Problems – What, Why and How? Tutu publications 4/2001. Finland Futures Research Centre. Turku School of Economics and Business Administration. 21 p.
- Tapio, Petri & Hietanen, Olli (2001) Futurist in policy making process: Philosophical foundations and methodological considerations on the role of professionals analysed by the Futulogic method. Tutu publications 3/2001. Finland Futures Research Centre. Turku School of Economics and Business Administration. 30 p.
- Kaskinen, Juha (2001) Kuntien ympäristöbarometri – indikaattorijärjestelmä kuntien ympäristöpoliittisesta edistymisestä. Tutu-julkaisuja 2/2001. Tulevaisuuden tutkimuskeskus. Turun kauppakorkeakoulu. 57 s.

- Kaivo-oja, Jari & Rajamäki, Risto (2001) Suomalaisten charter-matkustamiset Välimeren alueelle vuosina 1975-1998: trendi- ja suhdannekehityksen analyysi sekä markkinakehitystä koskevia tilastollisia perustarkasteluja. Tutu-julkaisuja 1/2001. Tulevaisuuden tutkimuskeskus. Turun kauppakorkeakoulu. 45 s.
- Kaskinen, Juha (2000) Kuntien ympäristöbarometri – hyvän indikaattorijärjestelmän perusteet. Metodinen harjoitus. Tutu-julkaisuja 6/2000. Tulevaisuuden tutkimuskeskus. Turun kauppakorkeakoulu. 117 s.
- Kaivo-oja, Jari (2000) Asiantuntijakäsityksiä tietoyhteiskunnan tulevasta kehityksestä. Tutu-julkaisuja 5/2000. Tulevaisuuden tutkimuskeskus. Turun kauppakorkeakoulu. 38 s.
- Kaivo-oja, Jari & Rajamäki, Risto (2000) Valuuttakurssi ja suhteellinen hintataso ulkomaalaisten matkailijoiden yöpymistrendien muokkaajana: Valuuttakurssien ja suhteellisen hintatason yhteydet 16 ulkomaan matkailijoiden yöpymiseen Suomessa vuosina 1972-1997. Tutu-julkaisuja 4/2000. Tulevaisuuden tutkimuskeskus. Turun kauppakorkeakoulu. 46 s.
- Otronen, Merja (2000) Vertailututkimus tietoteknologiayritysten ympäristöasioiden hoidosta ja käsityksistä kestävä kehityksen tietoyhteiskunnasta: Ericsson, Motorola ja Nokia. Tutu-julkaisuja 3/2000. Tulevaisuuden tutkimuskeskus. Turun kauppakorkeakoulu. 47 s.
- Tapio, Petri (2000) Scenarios for Traffic CO₂ Policy in Finland for 2025. Tutu publications 2/2000. Finland Futures Research Centre. Turku School of Economics and Business Administration. 25 p.
- Luukkanen Jyrki, Kaivo-oja Jari, Vehmas Jarmo & Tirkkonen Juhani (2000) Climate change policy options for the European Union: analyses of emission trends and CO₂ efficiency. Tutu publications 1/2000. Finland Futures Research Centre. Turku School of Economics and Business Administration. 49 p.